

Foreldre i høykonflikt

En kvalitativ dokumentanalyse av lagmannsrettens begrunnelser i saker om høykonflikt

Maria Bru Riisnes

MASTEROPPGAVE

Master i barnevern

Våren 2022

Det psykologiske fakultet

HEMIL - Senteret

Forfatter: Maria Bru Riisnes
Veileder: Anette Christine Iversen

Jeg samler på fine steiner.

Hver gang jeg faller,
tar jeg med meg en ned.

Det skal bli ei trapp opp.

(Kjerstin Aune, 2017).

FORORD

Å være ferdig med masteroppgaven er nesten uvirkelig, etter et langt år som egentlig viste seg å gå litt for fort. Arbeidet med studien har vært en til tider frustrerende prosess, men ekstremt spennende og lærerik. Jeg har fått muligheten til å danne meg mer kunnskap og fordype meg i et viktig tema, og for dette er jeg veldig takknemlig. Etter til sammen seks år på høyskolen og universitetet, er jeg endelig ferdig utdannet!

Først og fremst vil jeg rette en stor takk til min veileder Anette Christine Iversen, som har støttet meg gjennom hele prosessen av studien, med grundig veiledning, konstruktiv kritikk, gode kommentarer og oppmuntring det siste året.

Jeg vil også takke pappa, som alltid har tatt seg tid til å hjelpe med spørsmål og formuleringer. Uten din hjelp ville jeg aldri vært i mål og jeg er evig takknemlig for all gjennomlesning de siste månedene.

Tusen takk til mamma og mine venner, som har heiet på meg og alltid har hatt noen gode ord på lur i tider som virket uutholdelig.

Til slutt vil jeg takke min kjære Martin. Takk for all din støtte og tålmodighet gjennom dette året som til tider har virket uendelig. Endelig er jeg ferdig!

Maria Bru Riisnes

Bergen, 19. Mai. 2022

SAMMENDRAG

Foreldrekonflikt kan ha alvorlige konsekvenser for barn, både ved samlivsbrudd og langvarig konflikt om foreldreansvar og samvær etter brudd. Dette ses blant annet i form av atferdsproblemer, tilpasningsvansker og andre psykiske og fysiske plager. Studiens formål har vært å belyse hvordan lagmannsretten begrunner spørsmål om foreldreansvar og samvær i saker om høykonflikt og tar for seg barnets rett til å bli hørt samt barnets beste og om dette blir ivaretatt i lagmannsrettens begrunnelser. Studien undersøkte hva lagmannsretten legger til grunn i saker som omhandler vold i hjemmet og om foreldrenes psyke står som hinder i disse spørsmålene. Studiens hensikt var videre å undersøke om det var identifisert risikofaktorer hos barna av foreldre i høykonflikt.

Metoden som er benyttet i denne studien er kvalitativ dokumentanalyse av 15 rettsdokumenter fra lagmannsrettens, fra årene 2018–2021, hvor rettens begrunnelser om foreldreansvar og samvær er analysens fokus. Den analytiske metoden som er valgt for studien er tematisk analyse.

Studien fant et tydelig fokus på barnets beste i lagmannsrettens beslutninger og at foreldrenes høykonflikt ble sett i sammenheng med om de var i stand til å samarbeide om foreldreansvaret. Studiens funn tyder videre på at de fleste barna vises å utvikle en form for psykisk eller fysisk konsekvens som følge av foreldrenes høykonflikt og at langvarig konflikt, sammen med andre risikofaktorer, utgjør større sannsynlighet for at barnet utvikler problemer, eksempelvis dersom foreldrene står i en høykonflikt og i tillegg misbruker rus, eller utøver vold.

Nøkkelord: foreldrekonflikt, høykonflikt, omsorgssvikt, lagmannsretten, medvirkning, samvær, barnerett, dokumentanalyse, familievold

SUMMARY

Parental conflict can have serious consequences for children, which can be seen both by change in family structure and marital breakdown. This can be shown in the form of behavioral problems, adaption difficulties and other mental and physical conditions. The purpose of the study has been to study how the Court of Appeal reason the question of parental responsibility and the child's right of access to the parents in the high conflict cases, by addressing the child's right to be heard and the child's best interest, and whether this is considered in the grounds of the court. Furthermore, the study examines what the court base their judgement on in the cases involving domestic violence, and whether the parents psyche stands as an obstacle in these questions, and possible risk factors that had been identified in the children of parents in high conflict cases.

The study's method is qualitative document analysis of 15 court documents from the years 2018-2021, where the courts justifications are the focus of the analysis. The analytical method chosen for the study is thematic analysis.

The study found a clear focus on the child's best interests in the Court of Appeal's decisions and that the parents' high conflict was seen in connection with their ability to cooperate on parental responsibility. The study's findings indicate that most children are shown to develop a form of mental or physical consequence as a result of the parents' high conflict and that long-term conflict, together with other risk factors, is more likely for the child to develop problems.

Keywords: parental conflict, high conflict, child neglect, the Court of Appeal, child's right of access to the parents, child law, document analysis, domestic violence

Innholdsfortegnelse

1.0 Innledning.....	1
1.2 <i>Problemstilling og studiens oppbygging</i>	3
2.0 Sentrale begreper og føringer.....	4
2.1 <i>Konflikt</i>	4
2.1.1 Foreldrekonflikt.....	5
2.1.2 Høykonflikt	6
2.2 <i>Mekling</i>	7
2.3 <i>Barns rett til å bli hørt</i>	8
2.4 <i>Barnets beste og det biologiske prinsipp</i>	9
2.5 <i>Barns rett til samvær</i>	11
2.6 <i>Barnets rett til et liv uten vold</i>	11
2.7 <i>Vold</i>	12
2.7.1 Familievold.....	12
2.7.2 Barn som opplever vold	13
2.7.3 Konsekvenser og risikofaktorer av å oppleve vold	13
2.7.4 Hvorfor utøver noen vold?	14
2.8 <i>Omsorgssvikt</i>	14
2.9 <i>Barn av foreldre med psykiske problemer</i>	15
3.0 Forskningsgjennomgang	16
3.1 <i>Konsekvenser for barn av foreldrenes høykonflikt</i>	16
3.2 <i>Barns rett til å bli hørt / barnets beste</i>	20
4.0 Teoretisk forankring.....	23
4.1 <i>Utviklingsteori</i>	23
4.1.1 Mikrosystem.....	24
4.1.2 Mesosystem.....	24

4.1.3 Eksosystem.....	25
4.1.4 Makrosystem	25
4.1.5 Kronosystem.....	26
4.2 Tilknytningsteori.....	27
4.2.1 Tilknytningsmønstre.....	27
4.3 Prinsipper for barns medvirkning.....	28
5.0 Metode.....	31
5.1 Vitenskapsteoretisk tilnærming	31
5.2 Kvalitativ dokumentanalyse	33
5.3 Søk og valg av dokumenter.....	34
5.4 Tematisk analyse	35
5.5 Kvalitet i forskning.....	36
5.5.1 Gyldighet.....	37
5.5.2 Pålitelighet.....	37
5.5.3 Overførbarhet	38
5.6 Etiske vurderinger	38
5.7 Kildekritikk.....	39
5.8 Forforståelse	39
6.0 Presentasjon av funn.....	40
6.1 Kjennetegn ved sakene	40
6.2 Hovedfunn	42
6.2.1 Hvilke konsekvenser/risikofaktorer er identifisert hos barna i høykonfliktsakene?.....	42
6.2.2 Hvordan vurderer lagmannsretten spørsmål om samvær og foreldreansvar i forhold til barnets rett til å bli hørt og barnets beste prinsipp?	46
6.2.3 Hvordan vektlegges foreldres høykonflikt i valg av foreldreansvar og samvær?... ..	52
6.2.4 Hva legges til grunn i lagmannsrettens begrunnelser i høykonfliktsaker hvor en forelder utøver vold?	56
6.2.5 Er en forelders psyke et hinder i spørsmål om samvær og foreldreansvar?.....	61

7.0 Diskusjon.....	64
8.0 Oppsummering og konklusjon	71
8.1 Studiens styrker og begrensinger	71
8.2 Videre forskning	72
Litteraturliste	73
Vedlegg 1: Lagmannsrettens dommer.....	

1.0 Innledning

Ifølge Heggdalsvik (2020) kan vedvarende konflikter mellom foreldre være belastende og medføre alvorlige konsekvenser både for foreldres omsorgsevne og barnas omsorgssituasjon. Dette er et vel dokumentert funn av flere forskere, hvor blant annet Nilsen et al. (2012), Rød et al. (2008) og Cummings et al. (2015) viser til dette. Foreldrenes konflikt kan være skadelig både før, under og etter et brudd. Endringer i familiestruktur og økt forekomst av samlivsbrudd kan medføre at barn og ungdom blir utsatt for slik konflikt mellom foreldrene, som igjen kan føre til alvorlige konsekvenser for barna. Nilsen et al. (2012) hevder at resultater både i og utenfor Norden tyder på at foreldrekonflikt er assosiert med høyere nivå av depresjon, angst og aggresjon, selvskadende atferd og lavere selvtillit blant barn og ungdom. Konflikt mellom foreldre har sannsynligvis ulik effekt på barn avhengig av barnets alder og utvikling. På lik linje gjør visse faktorer, som kognitive mestringsstrategier og emosjonell regulering, noen barn mer motstandsdyktige mot foreldrekonflikt (Nilsen et al., 2012). Det er viktig med kunnskap om hva som kjennetegner par i konflikt- og par med et høyt konfliktnivå for å kunne utarbeide målrettede hjelpetiltak for dem. Borren & Helland (2013) hevder det mangler en god definisjon både blant klinikere og forskere på hva høykonflikt refererer til, og kunnskap om samhandlingen hos høykonfliktpar. Denne studien har som hensikt å undersøke hvordan lagmannsretten begrunner saker som omhandler foreldre i høykonflikt, og skal blant annet ta for seg hvordan dette kan påvirke barna i studien.

Det er foreslått at foreldrekonflikt kan beskrives rundt seks ulike dimensjoner: hyppighet, hvor kroniske de er, uttrykk, intensitet, innhold og i hvilken grad de blir løst. Virkningene på barna av konflikter mellom foreldrene er avhengig av hvor på dimensjonene konfliktene plasseres (Nilsen et al., 2012). Det vil i denne studien tas fokus på begrepet høykonflikt, som kan forstås som konflikter eller kommunikasjonsmønstre som er destruktive, eller som henger sammen med lav kvalitet eller stabilitet i parforholdet (Helland & Borren, 2015). Dersom et par har et særlig høyt konfliktnivå, kan det tyde på at noen typer konfliktatferd, konfliktstiler og konflikt- og kommunikasjonsmønstre, går igjen. I 2021 opplevde 8 118 barn at foreldrene gikk gjennom en skilsmisse (Statistisk sentralbyrå, 2021a), mens 9 245 barn opplevde separasjon mellom foreldrene (Statistisk sentralbyrå, 2021b). Dette utgjør til sammen 17 363 barn som ble utsatt for mulig konflikt mellom foreldre. Omfanget av samlivsbrudd er relativt enkelt å kartlegge, men å finne gode forekomsttall på foreldrekonflikt, parkonflikt og

høykonflikt er ifølge Helland & Borren (2015) derimot vanskeligere. Stokkebekk (2019) hevder at til tross for at de fleste familier klarer å tilpasse seg den nye familiestrukturen etter to til tre år etter forstyrrelser i forhold til skilsmisse eller konflikt, anslås det at 10-15 prosent av atskilte husholdninger er preget av foreldre i langvarig konflikt.

Når foreldre med barn under 16 år skal skilles, er det obligatorisk med mekling. Mekling er et virkemiddel som brukes for å løse omsorgsfordeling og lage samværsavtaler (Nilsen et al., 2012). I 2020 var det meldt om 6 111 saker om mekling av foreldretvister i Norge (Statistisk sentralbyrå, 2020a). Totalt samme året var det 18 026 avsluttende meklinger, hvor de resterende besto av 5 981 ekteskapsbrudd, 5 531 var samlivsbrudd, 41 av sakene var sendt tilbake fra retten og 357 var grunnet flytting (Statistisk sentralbyrå, 2020b). Dagens forskning vet for lite om meklingsordningen til å si om den fungerer, og om den kan forbedre situasjonen for barn (Nilsen et al., 2012). Mange innenfor meklingsfeltet har ifølge Nilsen et al. (2012) vært opptatt av å innlemme barna i meklingsprosessen. Barnas deltakelse blir av enkelte brukt som et virkemiddel i foreldrekonflikten for å hjelpe foreldrene til å komme videre i prosessen. Fokuset blir dermed satt på barnets beste over foreldrenes konflikt. Dersom det ikke blir enighet i mekling, må partene gå rettens vei for å løse samværs- og foreldrekonflikten. En mulig gang i en slik sak kan gå fra mekling, til å melde inn sak for domstolen, som deretter går til tingretten, som igjen kan bli anket til lagmannsretten. Mellom 15-20 prosent av foreldre i mekling blir henvendt til retten for å kunne løse problemene (Langford et al., 2019; Skjørten & Sandberg, 2019). Denne studien tar for seg saker som er blitt anket til lagmannsrettens, og vil ta for seg rettens begrunnelser om samvær og foreldreansvar, som er lovpålagt å bli fulgt både etter barneloven § 48 og FNs barnekonvensjon artikkel 3 nummer 1, som tilsier at samværet og foreldreansvaret skal vurderes etter hva som er til barnets beste (Barnelova, 1981), (FNs konvensjon om barnets rettigheter, 1989). Til tross for at de fleste barna som er i kontakt med barnevernet, har foreldre som ikke bor sammen, er det lite kunnskap om barnevernets rolle i foreldrekonfliktsaker (Jevne & Ulvik, 2012). Foreldrekonflikter blir i hovedsak sett på som et ansvar for familieverket og domstolen, men barnevernet har også en rolle i disse sakene. De ulike instansene har forskjellige arbeidsoppgaver og lover å følge i forhold til en foreldrekonfliktsak, det vil dermed være behov for et tverrfaglig samarbeid mellom instansene for å på best måte hjelpe foreldre i konflikt og barna i disse sakene. Barnevernets rolle i og arbeid med foreldrekonfliktsaker kan være utfordrende og komplekst (Jevne & Ulvik, 2012), og denne studien vil bidra til kunnskap om temaet for barnevernfaget. Det vil videre være

betydningsfullt med kunnskap om dette i arbeidet med å forebygge barn mot varige utviklingskader av foreldrenes brudd, og med denne studien vil det bli belyst gjennom valgt problemstilling.

1.2 Problemstilling og studiens oppbygging

Med denne studien ønsker jeg å bidra med kunnskap om høykonflikt mellom foreldre, hvordan dette påvirker barn og hvordan lagmannsretten legger til grunn for og vurderer saker om høykonflikt. Studiens problemstilling er:

Hvordan begrunner lagmannsretten valg av foreldreansvar og samvær for barn, i saker om høykonflikt?

Jeg har videre formulert følgende forskningsspørsmål for å belyse problemstillingen:

- Hvilke konsekvenser/risikofaktorer er identifisert hos barna i høykonfliktsakene?
- Hvordan vurderer lagmannsretten spørsmål om samvær og foreldreansvar i forhold til barnets rett til å bli hørt og barnets beste prinsipp?
- Hvordan vektlegges foreldres høykonflikt i valg av foreldreansvar og samvær?
- Hva legges til grunn i lagmannsrettens begrunnelser i høykonfliktsaker hvor en forelder utøver vold?
- Er en forelders psyke et hinder i spørsmål om samvær og foreldreansvar?

For å svare på problemstillingen skal jeg gjennomføre en dokumentanalyse, hvor jeg tar i bruk 15 rettsdokumenter fra lagmannsretten.

Innledningsvis skal jeg i kapittel 2 gjøre rede for sentrale begreper og føringer knyttet til studien. Deretter skal jeg i kapittel 3 studere tidligere forskning om temaene «barns konsekvenser av høykonflikt» og «barns rett til medvirkning». Kapittel 4 tar for seg studiens teoretiske forankring. Videre beskriver jeg studiens vitenskapelige tilnærming, valg av metode og forskningsdesign i kapittel 5, før jeg skal analysere utvalget av dokumenter i kapittel 6. Dette utføres ved å analysere hvert enkelt forskningsspørsmål, som blir presentert og diskutert i kapittel 7. Avslutningsvis skal jeg i kapittel 8 ta for meg studiens viktigste funn, samt studiens styrker og begrensinger, og videre forskning om temaet.

2.0 Sentrale begreper og føringer

I dette kapitlet skal jeg redegjøre for begreper og lovmessige føringer som vil være relevant i forhold til studiens problemstilling. Jeg skal først gi en definisjon av begrepet konflikt, før jeg konkretiserer til foreldrekonflikt og høykonflikt. Deretter skal jeg ta for meg prosessen rundt mekling, barns rett til medvirkning, barnets beste, det biologiske prinsipp og barns rett til samvær. Videre i kapitlet skal jeg ta for meg begrepene vold og omsorgssvikt, før jeg avslutningsvis skal gjøre rede for barn av foreldre med psykiske problemer. Begrepene ses i lys av studiens problemstilling.

2.1 Konflikt

For å definere begrepet konflikt kan vi ta for oss hvordan Ekeland (2004) anvender det:

«Vi kan snakke om konflikt når forskjeller mellom mennesker som er avhengige av hverandre, oppleves som uforenelige og truende i forhold til egne behov og interesser, og når det skapes spenninger og følelser fordi en av partene opplever at den andre benytter makt for å påvirke situasjonen til egen fordel» (s.88).

For en bedre forståelse av begrepet konflikt, tar Helland et al. (2020) for seg Johnstons (1994) beskrivelse av tre ulike dimensjoner foreldrekonflikter kan beskrives rundt. Den første er *holdningsdimensjonen*, som inneholder konfliktens hyppighet, intensitet og om den løses på en god måte. Videre er *saksdimensjonen*, som innebærer hvorvidt konfliktene handler om barn eller om andre tema. Deretter finner vi *taktikkdimensjonen*, som er atferden partene viser under konflikter, hvorvidt de er verbalt, fysisk aggressive eller involverer barna i konflikten. I temaet om konflikt finnes det ulike typer konfliktstiler. Denne studien skal i hovedsak ta for seg høykonflikt. Begrepet høykonflikt er regelmessig brukt, jevnlig på tvers av ulike litteraturer; som skilsmisse, familierett og psykoterapi, for å beskrive forhold som er i konflikt (Anderson et al., 2010). Begrepet har videre blitt brukt for å referere til par, når tidspunkt, varighet og intensiteten av konflikten deres resulterer i negative effekter for forholdet, individuelle partnere eller andre familiemedlemmer, spesielt barn. Anderson et al. (2010) hevder at en mengde av tilgjengelig litteratur definerer høykonflikt med å anvende en subjektiv standard som lokaliserer høykonflikt et sted mellom lav eller «normal» konflikt og

vold i hjemmet. Videre viser Anderson et al. (2010) til Weeks & Treat's (2001) typologi for parkonflikter, som skiller mellom lavt, middels og høyt konfliktnivå hos par. Konflikter på lavt nivå er generelt problemfokuset. Selv om paret kan ha klare forskjeller eller preferanser om disse problemene, er de ofte i stand til å forbli psykologisk differensierte og forhandle fram en løsning på konflikten. Middels konfliktnivå innebærer relasjonsmønstre som ofte overføres fra hver av partenes erfaringer fra deres egen familie. Ved denne typen konflikter inkluderer interaksjonen mellom parene vanligvis i større grad at partene beskylder hverandre og motvirker hverandre. Konflikter på høyt nivå er definert som å ha en «kronisk kvalitet», og en «høy grad av følelsesmessig reaktivitet, beskyldt og fortaelse» (Anderson et al.); Weeks & Treat, 2001). Konflikter rundt omsorgsorganiseringen karakteriseres som oftest av at familien har et vedvarende høyt konfliktnivå.

2.1.1 Foreldrekonflikt

Foreldrekonflikt er et begrep som kan beskrives rundt fem ulike dimensjoner: hyppighet, hvor kroniske de er, uttrykk og intensitet, innhold og i hvilken grad de blir løst (Borren & Helland, 2013). Konflikt mellom foreldre kan vises ved høylytt krangling, baksnakking av hverandre, eller total overseelse av hverandre. Dette kan over tid utvikles til sårhet og traumer hos foreldrene, som kan overskygge barnas behov og defineres til å være *høykonflikt* (Landaasen, 2017). Årsaker til konflikt hos foreldre kan handle om alt fra uenighet om barneoppdragelse, vanskelige brudd, personlige traumer eller bruk av rus og vold. Heggdalsvik (2020) viser til hvordan vedvarende konflikt mellom foreldre både før, under og etter et brudd kan være belastende og medføre alvorlige konsekvenser, både for foreldrenes omsorgsevne og barnas omsorgssituasjon.

Saksdimensjonen i sakene fra studien tar for seg foreldrenes konflikt og omhandler foreldreansvar og samvær for barna i disse konfliktene. Sakene er vist å ha et så høyt og vedvarende konfliktnivå at det har gått fra mekling, hvor de ikke har blitt enig, til domstolen og deretter blitt anket til lagmannsretten. Dette er altså konflikter som sannsynligvis har pågått over flere år. Foreldrekonflikt er vist å kunne ha en negativ påvirkning på barn, noe jeg vil komme nærmere inn på videre i denne studien.

2.1.2 Høykonflikt

Høykonflikt som begrep har ingen konkret definisjon. Nordhelle (2016) påpeker at faren ved en presis definisjon på en kompleks gruppe konflikter, er at viktige kjennetegn blir utelatt når man søker å definere begrepet. Når man skal kategorisere høykonflikt etter kriterier sammenlignet med lav og moderat konflikt, blir dette problematisk. Det er summen av ulike kriterier samlet som må avgjøre om konflikten er høy. Nordhelle (2016) viser til en inndeling av tre deler som kan bidra til å forstå de ulike dimensjonene av høykonflikt. Den første er *holdningen* partene har til hverandre, som fiendtlige og negative følelser. Den andre er *taktikken* de bruker, som unngåelse, sinne og tvang. Den tredje dimensjonen er *temaet* det krangles om. Denne inndelingen kan være hensiktsmessig som analyseverktøy i krevende konflikter (Nordhelle, 2016).

Høykonfliktbegrepet kan forstås som konflikter eller kommunikasjonsmønstre som er destruktive, eller som henger sammen med lav kvalitet eller stabilitet på parforholdet. Helland & Borren (2015) hevder det finnes sentrale kjennetegn ved høykonflikt, og påpeker at enkelte typer konfliktatferd, konfliktstiler og konflikt- og kommunikasjonsmønstre antas å gå igjen hos par som har et særlig høyt konfliktnivå. Disse fire nivåene av konfliktkjennetegn beskrives som følgende: *Konfliktatferd* er konkrete handlinger som partene utfører under en konflikt, som taktikk, emosjon og attribusjon. *Konfliktstil* er summen av en partners typiske konfliktatferd, hvordan hver enkelt part typisk handler under konflikter. *Konfliktmønsteret* er parets typiske samhandlingsmønster under konflikter. Dette avhenger av hver partners konfliktstil og hvordan stilene virker sammen. *Kommunikasjonsmønsteret* er samhandlingen mellom partnerne på et større plan. Det omfatter type konfliktmønster, hvor utbredt konfliktene er, og andre kjennetegn for samhandlingen mellom partene, som støtte, intimitet og samhold (Helland & Borren, 2015). Dersom høykonflikten er høy nok, kan dette være sentralt i forhold til partnervold.

Den eneste veien ut av høykonflikter er å skape en forståelse. Partene i høykonflikt er enten ikke i stand til, eller villige til å forstå hverandre (Nordhelle, 2016). Partene vil være avhengig av en utenforstående når de er fanget i konflikten, og en mekler, som en upartisk tredjeperson, blir skolert til å gå inn i en slik situasjon.

2.2 Mekling

Det er i Norge obligatorisk familiemekling, noe som krever at alle som skilles eller separeres med et barn under 16 år, må gå gjennom en meklingsprosess. Dette blir sett på som en unik ordning i europeisk sammenheng (Haugen et al., 2010). Meklingsprosessen skal skje hos offentlig godkjent mekler, med inntil syv timer i mekling dersom det er behov. Formålet med meklingsordningen er å få foreldrene til å komme fram til en skriftlig avtale om foreldreansvar, barnets bosted og samvær etter samlivsbrudd (Strandbu et al., 2019). Dette går fram av ekteskapsloven (1993) § 26 og barneloven (1981) § 52. Etter barneloven (1981) § 51 første ledd må foreldre som ønsker å reise sak om foreldreansvar, bosted eller samvær, først møte til mekling. Det skal i saksbehandlingen legges vekt på hva som vil være den beste ordningen for barnet/barna og målet er å sikre godt framtidig foreldresamarbeid med fokus på barnets beste (Ådnanes et al., 2011). I 2007 endret departementet tidsrammen i mekling, med en reduksjon av antallet obligatoriske meklingstimer fra tre til én time. Målet var å ikke bruke unødig tid i ukompliserte saker, som ble oppnådd. Men dette skapte et dilemma ved at 22 prosent av meklingsene nå avsluttes uten avtale (Ådnanes et al., 2011). Disse sakene har høyere forekomst av konflikt og annen problematikk som rus, psykiske vansker, aggressiv atferd og dreier seg oftest om at en eller begge foreldrene ønsker å ta saken videre til retten. Dersom det er ønskelig, kan det tilbys syv timer gratis mekling utenom den ene obligatoriske. Mekling er en prosess som krever at partene er villige til å forhandle, og det er dermed vanskelig å gjennomføre mekling ved tvang. Ådnanes et al. (2011) påpeker at den største utfordringen i feltet i dag er å nå fram til de konfliktfylte familiene. De fleste foreldre er i stand til å fordele ansvar og samvær med barna selv, både med og uten mekling. På en annen side blir mellom 15-20 prosent av foreldre i denne situasjonen henvendt til retten for å kunne løse problemene (Langford et al., 2019; Skjørten & Sandberg, 2019). Familier, par eller enkeltpersoner kan henvende seg til et familievernkontor. Familievernkontoret skal etter Familievernkontorloven § 1 gi tilbud om behandling og rådgivning hvor det foreligger vansker, konflikter eller kriser i familien (Lov om familievernkontorer, 1982). Familievernkontorene skal altså foreta mekling etter lov om ekteskap (1993) § 26 og barneloven (1981) § 51, og skal bistå der retten oppnevner en ansatt fra familievernet etter barneloven (1981) § 65 a.

Nylund (2016) viser til tre trinn for mekling i konflikter om organiseringen av omsorg. Det første trinnet er, som tidligere nevnt, *obligatorisk mekling ved samlivsbrudd*. Dette gjelder alle

foreldre som går fra hverandre, selv om konfliktnivået i mange familier er lavt, dersom partene har felles barn under 16 år. Mange foreldre er blitt enig om omsorgsorganiseringen, og meklingen vil da være en form for formalitet. Trinn nummer to er *obligatorisk mekling i forkant av en sak om omsorgsorganisering*, hvilket gjelder familier hvor foreldre ikke har funnet løsning på konflikten og en eller begge ønsker å ta saken til retten. Her er konfliktnivået høyere og mange av familiene har underliggende problemer. Det tredje trinnet er *mekling i retten*, som vil si saker om foreldreansvar, fast bosted og samvær. Konfliktnivået ved dette trinnet er høyere, og andelen familier med særlig problematikk er stor. Meklingen kan foregå som en form for modifisert ordinær mekling hvor den sakkyndige og dommeren mekler. Det er også en mulighet for å gjennomføre en utenrettslig mekling, ved å henvise familien til familievernnet eller en ekstern mekler. Nylund (2016) hevder at mekling i konflikter om omsorgsorganisering ikke er godt nok tilpasset familier med konflikter, eksempelvis grunnet en del foreldre opplever at det ikke er anledning til å diskutere mulige underliggende problemer fordi forlik og samarbeid blir vektlagt. Hvor også en del sakkyndige opplever å måtte presse foreldre til forlik, som resulterer i at foreldre inngår forlik som kanskje ikke er til barnets beste (Nylund, 2016).

Det kan være vanskelig å finne en god løsning gjennom mekling for familier med høyt konfliktnivå, grunnet begrepets sammensatthet og at det ofte er et underliggende problem som er opphavet til konflikten. Nylund (2016) hevder at tilretteleggende mekling (grunnmodellen for mekling) normalt forutsetter at foreldrene har en evne til samarbeid og at foreldrene kan se og handle ut fra barnets perspektiv. Det forutsetter at begge foreldrene har god omsorgsevne, for at barnet ikke risikerer å bli utsatt for omsorgssvikt. Blant mange av familiene har foreldrene underliggende emosjonelle og relasjonelle problemer og en manglende evne til å forstå barnets behov. Dette betyr at foreldre i disse situasjonene trenger hjelp til å løse de underliggende problemene og hvordan se barnet, før man kan starte diskusjonen om mulige løsninger (Nylund, 2016).

2.3 Barns rett til å bli hørt

Barnets rett til å bli hørt følger av FNs barnekonvensjon artikkel 12, hvor det i første avsnitt står beskrevet at partene skal garantere et barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, retten til å fritt gi uttrykk for disse synspunkter i alle forhold som vedrører barnet, og tillegge barnets synspunkter behørig vekt i samsvar med dets alder og modenhet

(FNs konvensjon om barnets rettigheter, 1989). Barnets rett til medvirkning følger av barneloven (1981) § 31, hvor det i første ledd framgår at når barnet er i stand til å danne sine egne synspunkt i saken, skal foreldrene ta for seg hva barnet har å si før det blir tatt avgjørelser om personlige forhold for barnet. Det framgår videre i barneloven § 31 andre ledd at et barn som er fylt syv år, og yngre barn som er i stand til å danne egne synspunkt, skal få informasjon og mulighet for å ytre sine meninger. Blant annet foreldreansvar, fast bosted og samvær. Etter barnet er fylt tolv år, skal det legges stor vekt på barnets meninger (Barnelova, 1981). Ved Grunnloven (1814) § 104 første ledd andre setning har barnet rett til å bli hørt i spørsmål som gjelder dem og det skal legges vekt på deres mening i samsvar med alder og utvikling. Skjørten & Sandberg (2019) hevder at retten til å bli hørt ofte blir referert til som en prosessuell rettighet, noe som betyr at barn har rett til å være involvert i saken, men ikke rett til et bestemt utfall. For retten betyr dette at barn skal tilbys en mulighet til å uttrykke sine synspunkter, og dersom de gjør det, må deres syn betraktes som en del av den bredere vurderingen av saken. Alle avgjørelser knyttet til bosted og samvær skal ta hensyn til barnets beste, og det er opp til dommerne å avgjøre hvilken av ordningene som vil være best for barnet i den enkelte sak (Skjørten & Sandberg, 2019). Det fremkommer også ved barneloven (1981) § 48 at det skal tas hensyn til barnets beste i saker som omhandler foreldretvister.

2.4 Barnets beste og det biologiske prinsipp

I henhold til barnets beste står det følgende i Grunnloven § 104 andre og tredje ledd «*Ved handlinger og avgjørelser som berører barn, skal barnets beste være et grunnleggende hensyn. Barn har rett til vern om sin personlige integritet*» (Grunnlova, 1814). Statens skal dermed legge forholdene til rette for barnets utvikling, ved å sikre at barnet får den nødvendige, økonomiske, sosiale og helsemessige trygghet, fortrinnsvis i egen familie. Barnets beste fremkommer også i barnevernloven § 4-1 som understreker at «*Ved bruk av bestemmelsene i dette kapitlet skal det legges avgjørende vekt på å finne tiltak som er til beste for barnet. Herunder skal det legges vekt på å gi barnet stabil og god voksenkontakt og kontinuitet i omsorgen*» (Barnevernloven, 1992). Hensynet til hva som er best for barnet skal være et overordnet hensyn når man tar beslutninger om barn. Det finnes ingen konkret definisjon av innholdet i begrepet «barnets beste» og få føringer om hvordan skjønn skal utøves (Brun et al., 2018). Videre hevder Brun et al. (2018) på forenklet vis at hensikten er det konkrete barns interesser og behov som skal stå i fokus, ikke mors eller fars interesser eller andre samfunnsmessige hensyn som økonomi eller likestilling.

Ifølge Brun et al. (2018) har det biologiske prinsipp lenge vært et grunnleggende hensyn og har i rettspraksis vært forstått slik at barnets beste «... som hovedregel innebærer oppvekst i egen familie med mindre det foreligger særlig tungtveiende grunn til å fravike dette». Flere barnevernsarbeidere har stått kritisk til den sterke vektleggingen av foreldres rettigheter til sine barn. På lik linje har ønsket om å beskytte barn som den sårbare part vært mer framtrødende enn erkjennelsen av at barnets synspunkter må være sentrale i vurderingene av hva som må gjøres (Brun et al., 2018). Hva som er til barnets beste må vurderes konkret for det enkelte barn ut fra forholdene i den enkelte sak. I forbindelse med forslag til endringer i barnevernloven hadde barnekomiteen utarbeidet en liste med momenter i vurderingen av barnets beste som kan være relevant å ta i betraktning, avhengig av den konkrete saken. Listen omfattet momentene; barnets synspunkter, barnets identitet, bevaring av familiemiljøet og opprettholdelse av relasjoner, omsorg, beskyttelse og sikkerhet for barnet, barnets sårbarhetssituasjon og barns rett til helse og skolegang (Prop. 133 L (2020-2021)). De ulike momentene i barnets beste-vurderingen kan trekkes i forskjellige retninger, eksempelvis barnets behov for beskyttelse mot vold som utøves av nære omsorgspersoner og barnets behov for å bevare familiemiljøet. I situasjoner som dette må de ulike momentene i vurderingen om barnets beste vektas mot hverandre for å finne fram til en løsning som er til det beste for barnet (Prop. 133 L (2020-2021)).

Prinsippet om barnets beste presenteres gjerne sammen med to andre verdier, det mildeste inngreps prinsipp og det biologiske prinsippet (Ask & Eide, 2018). Verdien av de tre begrepene blir komplisert ved at de overlapper hverandre. Ask & Eide (2018) hevder at ivaretagelse av det biologiske prinsippet innebærer det mildest mulige inngrep, og det blir ansett for å være til barnets beste å vokse opp sammen med sin naturlige familie. Det innebærer at det biologiske prinsippet får en grunnleggende status, som vil si at andre verdier får sitt innhold og sin begrunnelse ut fra dette. Ask & Eide (2018) viser til lovens utgangspunkt som tilsier at barn skal vokse opp hos sine biologiske foreldre, også om det til dels er alvorlige mangler ved deres omsorgsevne. Grunnlaget for dette er at det anses som en selvstendig verdi å vokse opp hos sine biologiske foreldre. Dersom dette ikke er mulig, innebærer prinsippet at det i utgangspunkt skal legges til rette for kontakt mellom barnet og dets biologiske foreldre fordi det anses som et gode for barnet å ha kontakt med sine biologiske foreldre, selv om barnet i en kortere eller lengre periode må bo hos andre. I en barnevernkontekst kan det biologiske prinsippet ikke tilkjennes verdi uavhengig av de

konsekvenser og utslag det måtte ha for det enkelte barn (Ask & Eide, 2018). Det er viktig å ta for seg hva båndene mellom et barn og dets foreldre kan føre til, for å unngå uheldige eller fatale konsekvenser. Det kan føre til at barn må leve med omsorgssvikt, overgrep og vold. Dette vil jeg komme nærmere inn på i kapittel 2.7.

2.5 Barns rett til samvær

Barn har etter barneloven § 42 rett til samvær med begge foreldre, selv om de bor hver for seg. Foreldrene har gjensidig ansvar for at samværsretten blir oppfylt. I barneloven § 43 første ledd står det at den av foreldrene som barnet ikke bor sammen med, har rett til samvær med barnet om ikke annet er avtalt eller fastslått. Omfanget av samværsretten avtales nærmere (Barnelova, 1981). Dersom samvær ikke er til beste for barnet, er det opp til retten å avgjøre om det ikke skal være samvær. Videre står det i barneloven § 43 tredje ledd at det i avtale eller dom kan settes vilkår for samvær. Dersom tilsyn blir satt som et vilkår, kan retten utpeke en person som skal føre tilsyn under samvær, eller be foreldrene gjøre det (Barnelova, 1981).

2.6 Barnets rett til et liv uten vold

Ifølge Barnekonvensjonen artikkel 19 er partene pliktig i å treffe alle egnede lovgivningsmessige, administrative, sosiale og opplæringsmessige tiltak for å beskytte barnet mot fysisk og/eller psykisk vold, skade eller misbruk, vanskjøtsel eller forsømmelig behandling, mishandling eller utnyttning (som seksuelt misbruk), mens en eller begge foreldre, verge eller annen person har omsorgen for barnet (FNs konvensjon om barnets rettigheter, 1989). Det fremkommer i tillegg ved barneloven (1981) § 30 tredje ledd at et barn ikke skal bli utsatt for vold eller på annet vis bli behandlet på en slik måte at den fysiske eller psykiske helsen blir utsatt for skade eller fare.

Bruk av vold og skremmende eller plagsom atferd eller annen hensynsløs atferd mot et barn er forbudt. Alle som utøver tjeneste eller arbeid innenfor et forvaltningsorgan, eksempelvis på skole eller i barnehage, har etter barnevernloven (1992) § 6-4 opplysningsplikt, og skal uten hinder av taushetsplikten melde fra til barneverntjenesten. Dette gjelder blant annet når det er grunn til å tro at et barn blir eller vil bli mishandlet, utsatt for alvorlige mangler ved den daglige omsorgen eller annen alvorlig omsorgssvikt. Derav har barneverntjenesten etter

barnevernloven § 4-3 en plikt å foreta undersøkelser dersom det er rimelig grunn til å anta at det foreligger forhold som kan gi grunnlag for tiltak (Barnevernloven, 1992).

2.7 Vold

For å forklare begrepet *vold* tar oppgaven for seg Per Isdal's (2018) definisjon, som sier følgende:

«Vold er enhver handling rettet mot en annen person, som gjennom at denne handlingen skader, smerter, skremmer eller krenker, får denne personen til å gjøre noe mot sin vilje eller slutter å gjøre noe den vil» (s.7).

Isdal (2018) hevder vold kan sees å ha fem hovedformer: fysisk vold, seksuell vold, materiell vold, psykisk vold og latent vold. Den fysiske volden er ifølge Isdal (2018) et vidt spekter av handlinger som strekker seg fra å holde, dytte, riste og klype opp til drap. Mellom dette kommer slag, spark og bruk av slagvåpen, stikkvåpen og skytevåpen. Seksuell vold beskrives som handlinger rettet inn mot en annen persons seksualitet, ved å smerte, skade, skremme eller krenke, får denne personen til å gjøre noe mot sin vilje eller slutte å gjøre noe den vil. Materiell vold er handlinger rettet inn mot ting eller gjenstander, som virker skremmende eller krenkende og påvirker andre til å gjøre noe mot sin vilje, eksempelvis ved å slå i stykker et møbel for at den andre skal bli påvirket og skremt av dette. Psykisk vold er alle måter å skade, skremme eller krenke på som ikke er direkte, eller måter å styre og dominere andre på ved hjelp av en bakenforliggende makt eller trussel. Latent vold er vold som virker i kraft av sin mulighet. Muligheten for vold styrer ens atferd. For mennesker som har vært utsatt for relasjonsvold, kan vold bli en kronisk livsbetingelse, fordi volden er der hele tiden i kraft av sin mulighet (Isdal, 2018).

2.7.1 Familievold

Familievold utgjør et svært stort helse- og samfunnsproblem, både nasjonalt og globalt. Frekvensen av vold mot barn og kvinner er høy og tilsier at vold utgjør livs- og utviklingsbetingelse for mange menneskesker (Isdal, 2018). Innenfor rammene av familielivet finner volden stor plass, eksempelvis i form av kvinnemishandling, barnemishandling og

søskenvold. Ifølge Isdal (2018) kan volden knyttes til makt, i form av mannemakt og foreldremakt. Norske menn hadde fram til 1868 en lovfestet rett til å kunne straffe konen fysisk dersom hun ikke fulgte mannens krav. Det er store mørketall innenfor familievold, og statistikken for Norge viser at antallet anmeldelser av vold i nære relasjoner og antallet utsatte har hatt en årlig økning siden 2006 (Isdal, 2018).

2.7.2 Barn som opplever vold

Å være vitne til vold kan være en stor påkjenning for de fleste barn, og blir ofte sett på som en form for psykologisk eller emosjonell vold. Øverlien (2012) mener at definisjonen av å bevitne vold må inkludere alle forskjellige måter barn opplever en voldsepisode på. Barn kan se volden eller være en del av den, men oftest hører de volden og opplever dens etterspill. Videre hevder Øverlien at volden barna opplever kan forstås som traumer eller traumatiske opplevelser. Selv om traumatiske opplevelser ikke nødvendigvis innebærer at barnet blir traumatisert av hendelsen(e), er risikoen større for at volden kan påvirke barnets helse om den er tilbakevendende og foregår lenge (Øverlien, 2018).

2.7.3 Konsekvenser og risikofaktorer av å oppleve vold

Opplevelser av vold og overgrep i barndommen gir økt risiko for psykiske helseproblemer, eksempelvis depresjon, angst og posttraumatisk stresslidelse, heretter PTSD, i voksenlivet, som kan innebære å være preget av vonde følelser og dårlig livskvalitet (Aadnanes, 2020). Dette kan videre bidra til psykiske senvirkninger som blant annet spiseforstyrrelser, vektproblemer og misbruksproblematikk. Jo flere typer voldsformer en blir utsatt for i barndommen, jo større er risikoen for å oppleve vanskeligheter i voksenlivet (Aadnanes, 2020). Ifølge Aadnanes har barn og unge som vokser opp med foreldre med rusproblemer større risiko for å oppleve vold i nære relasjoner. Det påpekes videre at det å ha opplevd vold som barn kan ha betydning for rusmisbruk i voksen alder, og for gjentakning av risikoatferd (som å utsette andre for vold). Å ha foreldre som selv har opplevd vold som barn, og deretter kan ha utviklet et rusproblem som voksen, kan bidra til at en selv utøver vold. Vold avler vold. Isdal (2018) viser til prinsippet om «inn et sted og ut et annet» i forhold til et barn som blir utsatt for vold eller overgrep i familien, ofte vil bli aggressiv og utagerende i skolesituasjon, eller et barn som blir mobbet og plaget i skolesituasjon kan ta dette ut i hjemmesituasjonen i form av aggresjon mot søsken

eller foreldre. Det samme prinsippet gjelder hos de voksne. Om en forelder eksempelvis blir krenket eller plaget av andre voksne, kan dette bli tatt ut over barna (Isdal, 2018).

2.7.4 Hvorfor utøver noen vold?

Ifølge Isdal (2018) er det fire ulike årsaksforhold til voldsproblemer: individuelle, grupperelaterte, samfunnsrelaterte og voldsrelaterte. Ved de *individuelle årsaksforholdene* menes individets læringshistorie (oppdragelse, tilknytningsforhold, skole, fritid osv) som har skapt et voldsproblem. Den viktigste enkeltårsaken til individers voldsutøvelse er at de selv har opplevd vold som barn, som offer eller som observatør. Oppvekstbetingelser som traumer, mobbing, avvising, mangel på omsorg osv kan også bidra på årsaksforholdene. Ved *grupperelaterte forhold* mener Isdal hvordan deltakelsen i en gruppe kan påvirke enkeltmedlemmets atferd. Eksempelvis ved krig, hvor deltakelsen i en soldatgruppe kan få et enkeltindivid til å utføre en handling en ellers aldri villet utført. De *sammfunnsrelaterte forholdene* er påvirkningsfaktorer som ligger i et samfunn i kraft av alle rammer og betingelser som til enhver tid settes for menneskers atferd, som økonomi og politikk. Ved de *voldsrelaterte årsakene* viser Isdal til at vold blir årsak til vold fordi vold i mange tilfeller fører til et resultat som øker sansynligheten for ny vold (Isdal, 2018).

2.8 Omsorgssvikt

Omsorgssvikt, som *kan* benevnes som forsømmelse eller vanskjøtsel, handler om en betydelig sviktende ivaretagelse av barnets grunnleggende behov for stimulering, oppfølging og beskyttelse (Kvello, 2015). Omsorgssvikt handler om mangelen på handling, i motsetning til mishandling, vold, overgrep og utnyttelse, som er aktiv påføring av krenkelser. Begrepet omsorgssvikt er bredt, og deles inn i flere undergrupper: mangelfull sikring/beskyttelse, mangelfullt tilsyn, fysisk omsorgssvikt, medisinsk omsorgssvikt, utviklingsmessig omsorgssvikt, utdanningsmessig omsorgssvikt, psykisk omsorgssvikt, parentefisering, infantilisering, offentlig omsorgssvikt og omsorgssvikt av ufødt barn (Kvello, 2015).

Ut fra de nevnte undergruppene kan man blant annet skille mellom fysisk- og psykisk/emosjonell omsorgssvikt. Når en forelder eller en annen omsorgsperson skader eller setter et barns fysiske helse og utvikling i fare ved å ikke garantere barnet den fysiske

omsorgen han/hun har behov for, vil det bli betraktet som en form for fysisk omsorgssvikt (Øverlien, 2018). Det handler også om et behov eller en rettighet som omsorgspersonen ikke oppfyller eller *tar fra* barnet. Psykisk omsorgssvikt gjøres eksempelvis ved at barnet ikke får tilstrekkelig kjærlighet, stimulering, oppmerksomhet og veiledning. Øverlien (2018) påpeker videre at et barn som opplever vold i hjemmet har større risiko, sammelignet med andre barn, for å bli utsatt for fysisk og psykisk omsorgssvikt i barndommen.

Effekten av omsorgssvikt kan vise seg i ulike symptomer. De kan også endre seg i tråd med hvor lenge barnet har levd med slik type omsorg, og hvordan barnet modnes og møter ulike krav fra miljøet med hensyn til de utviklingstemaene som ligger til de ulike utviklingsfasene (Kvello, 2015). Det vil være nødvendig å inkludere biologiske faktorer for å forklare form og grad av barns reaksjoner på mangelfull omsorg fra foreldrene. Barnets genetik spiller en sentral rolle i foreldrenes barneomsorg, noe som kan forklare hvorfor søsken ikke nødvendigvis har samme symptomer eller har tatt like stor skade av mangelfull omsorg (Kvello, 2015). På lik linje har søsken ulike former for og grader av sårbarhet. En omsorgsperson kan gi god nok omsorg til noen av barna, men lik grad av omsorg kan bli for svak for andre.

2.9 Barn av foreldre med psykiske problemer

Internasjonal forskning viser at barn av foreldre med psykiske lidelser har en større forekomst av emosjonelle vansker, atferdsforstyrrelser og kognitive utviklingsforstyrrelser enn andre barn. Dette gjelder særlig når foreldre har lidelser som schizofreni, manisk/deprissiv lidelse, langvarig depresjon, alvorlig personlighetsforstyrrelser og alkohol og annen rusmisbruk (Myrvoll et al., 2004). Voksenpsykiatrien har en spesiell anledning til å identifisere barn utsatt for risiko, som utgir en mulighet for effektiv forebygging dersom de samarbeider med andre instanser om dette. Humerfelt (2014) fant i sin studie at selv om myndighetene har satt fokus på barn som pårørende av foreldre med rus- og psykiske problemer, ved å pålegge helsepersonell å kartlegge barnas omsorgssituasjon og opprette stillinger som barneansvarlige og med fokus på barns beste, var dette ikke nok. Humerfelt (2014) påpekte videre at det er viktig at myndighetene tar ansvar for at helsepersonell skal få et kompetanseløft innenfor dette.

3.0 Forskningsgjennomgang

I dette kapitlet blir tidligere empirisk forskning med relevans for studiens tema og problemstilling presentert, hvor jeg skal ta for meg forskning om tema som omhandler konsekvenser av høykonflikt og barnets rett til å bli hørt. Grunnet studiens problemstilling og metode ble forskning med nordisk bakgrunn satt i fokus. Jeg har gjennom søk i oria og idunn funnet relevante nordiske artikler gjeldende for denne studien, jeg bidrar også med internasjonal forskning, hvor enkelte har en litt eldre årgang enn ønsket. Grunnlaget for dette valget er på bakgrunn av forskernes funn, som jeg mener er relevant for å svare på studiens problemstilling. Dette ble funnet gjennom søk i oria og web of science.

3.1 Konsekvenser for barn av foreldrenes høykonflikt

Det finnes lite tidligere forskning i Norge og Norden om konflikt mellom foreldre, og hvordan dette påvirker barna. Nilsen, Skipstein & Gustavson utførte i (2012) en rapport, der de i hovedsak oppsummerer annen forskning, hvor bakgrunnen for rapporten var behovet for mer kunnskap om konsekvenser av foreldrekonflikt, samlivsbrudd og mekling. I rapporten vises det til en islandsk undersøkelse fra 2011, hvor de fant en middels sterk sammenheng mellom verbal foreldrekonflikt og depresjon. Videre fant de at type konsekvens er sammenhengende mellom foreldrekonflikt og de ulike utfallsmålene fra svake til middels sterke. Egenskaper ved både konflikten og barnet påvirker styrken på sammenhengene (Nilsen et al., 2012). Ikke-nordiske studier har vist at direkte fiendtlig atferd mellom foreldrene henger sterkere sammen med tilpasningsvansker hos barn enn konflikt som er mer skjult. Rød, Ekeland, & Thuen (2008) utførte en kvalitativ undersøkelse med hensikt i å få mer kunnskap om barns opplevelse av konfliktfylte samlivsbrudd, og hvorfor dette kan være skadelig for deres utvikling. Studien er basert på intervju av 18 barn fra 11 til 19 år, fra 12 ulike familier. De fleste av barna i undersøkelsen var preget av negative følelser langs fire forskjellige følelsesspekter: aggressive, engstelige og depressive følelser, og skam og skyldfølelse. Gjennom intervjuene vektlegger barna opplevelsene som belastende for sin livssituasjon også mange år etter selve bruddet. Aggresjon mot en av foreldrene, aggresjon mot dommeren som ikke har trodd på dem, redsel og skyldfølelse for å såre foreldrene, samtidig som en tristhet og oppgitthet for å ikke kunne endre situasjonen de står i. De fleste barna framstår som sårbare opp til åtte år etter domstolbehandlingen, og preges av emosjonelle belastninger. Ved

gjentatte situasjoner hvor barnas uønskede emosjoner aktiveres, øker mulighetene for at hendelsene over tid påvirker deres utvikling negativt (Rød et al., 2008). De sterke følelsene framstår slik som reaksjoner på blokkering av grunnleggende psykologiske behov. I undersøkelsen utført av Rød et al. (2008) viste det seg at barna hadde liten innflytelse over spørsmål som hvordan samværsordningen skulle tilpasses deres ønsker, noe de hevdet påvirket de aggressive følelsene hos barna på grunnlag av at de opplevde å ikke bli sett eller hørt.

Størksen, Thorsen, Øverland & Brown (2012) utførte en studie hvor de intervjuet 17 barn med skilte foreldre, og 20 barn som bodde med begge foreldrene. Studien ble utført i Norge med norske barn. Resultatene viste at barna med skilte foreldre virket å være mer engstelig, trist, sint og ensom enn de andre barna i gruppen, og flere var bekymret for foreldrenes sorg og smerte. Selv hos barna med nedtrykte følelser ble det også rapportert om glade følelser, på lik måte som barna med skilte foreldre viste seg å ha det bra og rapporterte om glade følelser og nære relasjoner. Blant barna som nylig har opplevd skilsmisse, ble det rapportert at fire av fem viste forskjellige typer nedtrykte eller sinte følelser. Størksen et al (2012) hevder ut fra resultatene av studien, at foreldre og ansatte i barnehager og skoler bør være klar over barn som opplever skilsmisse, for å hjelpe de å forstå og håndtere foruroligende opplevelser og følelser knyttet til skilsmisse. Samtidig viste funnene fra en studie utført av Helland et al. (2020) at det er viktig å gi tilpasset hjelp og veiledning til barn og foreldre i ulike familier. Det kom fram at foreldre som bor fra hverandre synes å ha mer destruktive konflikter enn de som bor sammen, til tross for at konfliktene er mindre hyppige. Studien la systematisk familieteori til grunn for å undersøke hvordan mønstre for foreldrekonflikt varierer med familieform blant foreldre som hadde vært i kontakt med Familievern tjenesten, hvor de tok i bruk foreldres svar på en rekke strukturelle spørsmål om konflikter og samhørighet dem imellom. Funnene i studien viste at flere konflikter løses blant foreldre som bor sammen enn blant de som bor fra hverandre. Konfliktløsning henger sammen med i hvilken grad barn påvirkes negativt av foreldrekonflikter (Helland et al., 2020). Dårligere konfliktløsning mellom foreldre som bor fra hverandre kan ifølge Helland et al. (2020) dermed innebære at barn får større vansker knyttet til foreldrekonflikter i slike familier, selv om konfliktene relativt sett er mindre hyppige. Studien viste i tillegg at foreldre som bor fra hverandre involverer også barna mer i foreldrekonfliktene og har høyere forekomst av verbal og fysisk aggresjon enn foreldrene i kjernefamilier.

I en studie utført av Heggdalsvik (2020), hvor det ble utført en vignettstudie med 115 ansatte ved ulike familievernkontorer i Norge, utforsket de hvordan familieterapeuter vurderte omsorgssituasjonen til to barn fra en familie hvor konfliktnivået mellom foreldrene var så høyt at det kunne utgjøre en risiko for omsorgssituasjonen til barna. I temaet om konsekvenser for barna vurderte 47 av 55 familieterapeuter risikoen som høy, og de uttalte at barna utsettes for stress, at de får ansvar som barn ikke skal ha, og at de utsettes for trusler, fiendtlighet og lojalitetskonflikt (Heggdalsvik, 2020).

I en britisk studie utført av Cummings, Koss & Davies (2015), undersøkte de blant annet om det var en innvirkning av familiekonflikt, og hvorvidt det førte til spesifikke plager eller utvikling av symptomer som angst og depresjon. Studiens deltakere besto av 295 ulike familier som inneholdt mor, far og barn. Studien fant at familiekonflikt var relatert til utvikling av flere psykiske plager hos ungdommer, blant annet angst, depresjon, atferdsforstyrrelser og sammensatte problemer i løpet av de tidlige ungdomsårene. Det vises videre i studien at begge foreldre bør bli gjort oppmerksom på mulige negative implikasjoner ved familiekonflikt og hvordan dette påvirker ungdommers vurdering av trygghet og sikkerhet. Dette samsvarer med studien av Størksen et al. (2012) som fant at foreldre og ansatte i barnehager og skoler burde være klar over barn som opplever skilsmisse, for å på best måte kunne hjelpe. Promotering av trygghet og sikkerhet har blitt identifisert som et vesentlig element i intervensjon eller forebygging for ungdom utsatt for truende miljøer. Cummings et al. (2015) mener både underliggende dimensjoner av sikkerhet/usikkerhet i familiesystemet og spesifikke reaksjonsmønstre i utførelsen av å gjenvinne eller opprettholde trygghet, kan være relevant ved vurdering av forebygging og intervensjoner for ungdom i sammenheng med familiefonflikt. Foreldre kan være i stand til å redusere barns risiko for psykiske problemer ved å påvirke eller endre mønstre for familiens negative følelsesmessige uttrykk og konfliktløsning. Cummings et.al (2015) viser til funnene i studien, som tyder på at psykologiske inngrep som er rettet mot å forbedre konfliktløsning i familien og emosjonell sikkerhet i familiesystemet lover godt for å redusere flere psykiske helsesyntomer ved psykopatologi hos ungdom.

I en studie utført av Jiménez-García et al. (2019) var hensikten å identifisere type og intensitet av konflikter etter skilsmisse, og hvordan de håndterer et felles foreldreansvar etter skilsmissen. Studiens utvalg besto av 317 felt fra Family Meeting Point of Jaén (i Spania), fra 2009 til 2016. Analysen undersøkte effekten av konflikten etter skilsmisse og det felles

foreldreansvaret i forhold til barns emosjonelle- atferds- og akademiske tilpasning. Resultatet viste et høyere antall tilfeller av barn med emosjonell, atferdsmessig og akademisk feiltilpasning i forbindelse med konflikter om økonomi og konflikter om foreldrerett. Studien viste også høye antall både ved moderat og høy intensitet av foreldrekonflikt, og i fravær av felles foreldreansvar etter skilsmissen. Jiménez-García et al. (2019) påpeker at behovet for å implementere forebyggings- og intervensjonsprogrammer med foreldre for å sikre en god håndtering av foreldrekonflikten.

El-Sheikh, Buckhalt, Mize & Acebo (2007) har ved Universitetet i Auburn USA utført en studie hvor de fant en sammenheng mellom barn som var eksponert for foreldrekonflikt og redusert mengde søvn, dårligere søvnkvalitet, økt søvnfragmentering og et høyere nivå av subjektiv søvn. Lite søvn og dårlig søvnkvalitet har blitt assosiert med både trøtthet og redusert motivasjon i forbindelse med å prestere på enkelte områder, som igjen er assosiert med negativ tilpasning hos barn. Det blir også assosiert med dårlig konsentrasjon, hyperaktivitet og dårlig skoleprestasjon (El-Sheikh et al., 2007). I en artikkel skrevet av Troxel & Matthews (2004) fra Universitetet i Pittsburg, fant de gjennom en selvutviklet modell at barns helsekonsekvenser forbundet med foreldrekonflikter, hovedsaklig overføres gjennom endring og forverring i forholdet mellom foreldre og barn. Videre hevder de at ekteskapskonflikter og i noe mindre grad skilsmisse, er normative i dagens samfunn, noe som dermed tyder på at ikke alle konflikter og skilsmisser er enhetlig forstyrrende eller negative for barn. Det kommer videre fram i modellen av Troxel & Matthews (2004) at barns affektive reaksjoner på ekteskapskonflikter ikke bare er en direkte funksjon av graden av fiendtlighet og strid i ekteskapet (emosjonell smitte), men også barnas følelsesmessige sikkerhet, noe som kommer via kvaliteten av båndet mellom foreldre og barnet. I henhold til hypotesen om emosjonell sikkerhet, resulterer tidligere eksponering for «destruktive» ekteskapskonflikter (dvs. de som er uløst, som involverer et konstant høyt nivå av sinne, og en eskalering av fiendtlighet) i sensibilisering på tvers av regulatoriske domener som antas å gjenspeile barns mislykkede eller truede forsøk på å opprettholde emosjonell sikkerhet (Troxel & Matthews, 2004). Nærmest bestemt kan affektive, atferdsmessige og kognitive domener bli forstyrret når barn opplever tilbakevendende trusler mot deres emosjonelle sikkerhet.

Ved et høyt konfliktnivå vil det, som tidligere nevnt i kapittel 2, kunne være fare for at det eskaleres til partnervold. I en spansk studie utført av Rosser-Limiñana et al. (2020) var

hensikten å finne en bedre forståelse mellom partnervold mot mor og barnas følelsesmessige og atferdsmessige problemer. Studien utforsker variablene som kan fungere som faktorer i virkningen av eksponering for vold blant barn. Studiens deltakere besto av mødre fra krisesentre, som hadde barn i alderen 6 til 17 år. Rosser-Limiñana et al. (2020) fant først og fremst at partnervold ofte var relatert til tilpasningsproblemer hos barn, og et stort antall barn viste atferds- og emosjonelle problemer blant dem som hadde vært eksponert for partnervold. Videre konkluderte de med at partnervold viste negative konsekvenser både for barnet generelt, og deres forhold med mor. Rosser-Limiñana et al. (2020) hevder det er nødvendig å finne muligheter for å redusere barns atferdsproblemer og forbedre kvaliteten av barneoppdragelsen, i saker som dette.

3.2 Barns rett til å bli hørt / barnets beste

Som tidligere nevnt i kapittel 2 får de fleste barn over syv år i dag mulighet til å uttrykke deres meninger i saker om foreldrekonflikt. Barns rett til å bli hørt forekommer både i Grunnloven (1814) § 104, barneloven (1981) § 31 og i FNs barnekonvensjon (1989) artikkel 12. Skjørten & Sandberg (2019) referer til deres tidligere analyse av dommer fra 2015, som viser at denne økte tilbøyeligheten til å høre barn har fortsatt. I 2015 var det bare 7 av 53 barn som ikke fikk anledning til å uttrykke sine meninger. I de fleste sakene uttrykte barna meningene sine til en ekspert, mens i andre tilfeller var det dommerne selv som snakket med barna (Skjørten & Sandberg, 2019). Videre viser dommene i analysen fra 2015 at bare to av barna som ble tilbudt mulighet til å uttrykke sine meninger, ikke benyttet seg av retten til å bli konsultert. Barnas synspunkt varierer fra klare, velbegrunnede ønsker om bosted og samvær, til uklare preferanser. Ifølge de norske rettningslinjene for rådgivning av barn i saker etter barneloven, er det ikke nødvendig for barnet å ha en klar mening om sakens utfall. Informasjon som ikke er knyttet til spørsmål om bolig og kontakt kan også være verdifull i vurdering av barnets beste. Eksempelvis kan barnet uttrykke viktig informasjon om hvordan de opplever hverdagen og naturen av forholdet mellom barnet og forelderen (Skjørten & Sandberg, 2019). Et hovedfunn i analysen utført av Skjørten & Sandberg (2019) var at barn i økende grad blir konsultert og vektlagt i domstolens avgjørelser. Det vises også en betydelig bevegelse mot å framheve meninger fra yngre barn i disse avgjørelsene. Dette kan vi også se i artikkelen av Strandbu et al. (2019) som fant at andelen barn som blir hørt av mekler har økt betraktelig de siste årene. Studien de utførte er basert på intervju av tolv meklere ved fem ulike familievernkontor. Strandbu et al. (2019) viser til en økning på 7 prosent i 2014, 8,4

prosent i 2015, 9,8 prosent i 2016 og 21,4 prosent i 2017. Økningen reflekterer en styrkning av barns status som rettssubjekt og medvirkende aktører i meklingskonteksten. I lys av dette kan vi ta for oss hva Haugen et al. (2010) fant i sin artikkel, hvor de hevdet at «barnets beste» ikke kan defineres uten hensyn til barnets synspunkter, og at det ikke er noen aldersgrense for barnets rett til å uttrykke sine synspunkter. De påpeker videre at de voksnes rolle er å gjøre barnet i stand til å uttrykke sine synspunkter heller enn å begrense deres rett ved å bestemme hva som er i deres beste interesse. Det må altså antas at et barn er i stand til å uttrykke sine synspunkt, og vurderingen av vekten som skal tillegges disse på gjøres på individuell basis, snarere enn på generelle antagelser som er gjort på grunnlag av barnets alder og utviklingsnivå (Haugen et al., 2010).

I en studie utført av Sunde et al. (2021) identifiserte de mønstre for barns meninger om konkrete aspekter ved egen livssituasjon etter foreldres samlivsbrudd. Undersøkelsen tok utgangspunkt i 503 barn fra 7 til 15 år. De fant at barns opplevelse av foreldrekonflikt i liten grad hang sammen med om barna hadde klare meninger om egen livssituasjon etter foreldres samlivsbrudd. Alder hadde en stor betydning for om barna hadde klare meninger eller ikke. Størst andel av barna i studien hadde klare meningen innenfor koninuitet. De opplevde det spesielt viktig å kunne forstsette å treffe venner, gå på de samme aktivitetene, og fortsette på den samme skolen selv om foreldre flyttet fra hverandre (Sunde et al., 2021). Dette peker på behovet for at viktige områder ved barnets miljø holdes stabilt og vedvarende ved endring i hverdagslivet i hjemmet.

I lys av dette kan vi igjen ta for oss Skjørtens (2021) analyse av dommer fra 2015, som viser at risiko ved miljøskifte er det momentet som oftest inngår i begrunnelse for utfallet i sakene. Ved nesten to tredjedeler av dommene inngår argumentet i begrunnelsen for valg av fast bosted, ofte kombinert med andre saker som hovedomsorg, barnets tilknytning og ønske, foreldres personlige egenskaper, best foreldrekontakt og hensynet til stabilitet. Det drøftes ofte i retten om et skifte av barnets bosted vil bli en belastning for barnet. Vurderingene omhandler risiko ved skifte av nåværende omsorgsperson, men også ved skifte av bomiljø (Skjørtens, 2021). Videre viser Skjørtens (2021) til vurdering av barnets følelsesmessige tilknytning, hvor momentet om barnets tilknytning til hver av foreldrene gjerne får størst vekt blant de yngre barna. Videre hevdes det at dersom tilknytningen er tilfredsstillende, vil dommerne som regel ikke gå inn i vurderingen av mindre forskjeller i tilknytning til mor og far. Og når retten først mener barna har sterkest tilknytning til en av foreldrene, får dette stor

betydning for utfallet. Etter barneloven er utgangspunktet i sakene for vurdering av samvær at det er til barnets beste å ha god kontakt med begge foreldre etter et brudd. Det vil derfor være relevant i vurderingene om bosted, å se hvem av foreldrene som kan sikre barnet best kontakt med forelderen (Skjørten, 2021). I rettens vurderinger om bosted tas det også hensyn til foreldrenes stabilitet og personlige egenskaper (egenhet som omsorgsperson).

I en artikkel av Kjøs et al. (2015) ønsket de å utforske hvordan begrepet «barnets beste» brukes av foreldre og meklere i meklingsamtaler som gjennomføres etter lov om barn og foreldre. Ved bruk av diskursanalyse av transkriberte meklingsesjoner mellom foreldre i høykonflikt, ønsket de å vise hvordan foreldre og mekler utfører kravene for å oppfylle prinsippet om barnets beste. Utvalget besto av fire familievernkontorer og en ekstern mekler, med lydopptak fra totalt 154 saker, der det ble gjennomført obligatorisk meklings etter Lov om barn og foreldre. Kjøs et al. (2015) fant at bruken av begrepet «barnets beste» kunne virke mer konfliktdrivende enn som et samlende fokus mellom foreldrene. Grunnet begrepets uklare definisjon, hvor det heller viser til et abstrakt ideal, ble foreldrene fort trukket inn i et samspill hvor begge forsøkte å definere begrepet på måter som styrket deres eget kandidatur som forelder og svekket den andres (Kjøs et al., 2015).

4.0 Teoretisk forankring

I dette kapitlet skal jeg ta for meg teoretisk informasjon som skal bidra til å svare på studiens problemstilling og forskningsspørsmål. For å forstå hvordan høykonflikt påvirker barn vil det være nødvendig med kunnskap om både utviklingsteori og tilknytningsteori. I lagmannsrettens beslutninger om saker som omhandler valg av bosted for barn, vil barns utvikling og tilknytning, samt barnets rett til medvirkning, også være relevant informasjon for å kunne nå en beslutning.

4.1 Utviklingsteori

I saker som omhandler vurdering av barns bosted vil det være nødvendig med teori om barnets utviklingsprosesser. For å presentere dette på best mulig måte skal jeg i dette kapitlet ta for meg Urie Bronfenbrenners utviklingsøkologiske modell (Se figur 1). Forenklet beskriver han det økologiske miljøet som et sett med russiske dukker, hvor det er flere nivåer som gjensidig påvirker og er avhengig av hverandre. Bronfenbrenner (1979) definerer utviklingsøkologi på følgende måte (min oversettelse):

«Utviklingsøkologi innebærer den vitenskapelige studien om tilpasningen mellom et aktivt, voksende og utviklende menneske og miljøene det lever i. Miljøene er i konstant endring og prosessen blir påvirket av relasjoner mellom miljøene, og av de større kontekstene rundt miljøene» (s.21).

Det utviklende mennesket framheves som aktivt og handlende. Det gjelder også når fokuspersonen er et barn (Gulbrandsen, 2017). Synet på barn og spedbarn som generelt aktive, utforskende, sosialt orienterte og deltakende har etter hvert blitt det dominerende i vitenskapelig psykologi. Videre er grunnstrukturene i Bronfenbrenners utviklingsøkologiske modell mikro-, meso-, ekso- og makrosystemene. I tillegg er det utviklet en femte samfunnssystem i modellen, kalt kronosystemet. Faktorene i disse fem systemene bidrar til å påvirke barn både utviklings- og atferdsmessig.

4.1.1 Mikrosystem

Mikrosystemer er et mønster av aktivitet, sosiale roller og mellommenneskelige relasjoner opplevd av det utviklende menneske i et gitt miljø med bestemte fysiske og sosiale trekk. (Bronfenbrenner, 1979). Dette innebærer steder hvor mennesker har direkte kontakt med hverandre.

Faktorene av aktivitet, sosial rolle og mellommenneskelige relasjoner utgjør byggesteinene for mikrosystemet. Aktiviteter dreier seg om det mikrosystemets deltakere gjør. Eksempelvis å gjøre noe sammen, at noen ser på noen andre, eller at de holder på med noe hver for seg, med noen form for kontakt underveis (Gulbrandsen, 2017). Videre påpeker Gulbrandsen (2017) viktigheten med molare aktiviteter, som beskrives som pågående aktiviteter som får en drivkraft i seg selv ved at de oppfattes som meningsfulle av deltakerne i miljøet. Relasjon er et sentralt begrep i mikrosystemets byggesteiner. Dersom en relasjon er gjensidig, ved at to personer retter oppmerksomhet mot hverandre eller deltar i hverandres aktivitet, oppstår det en dyade (Gulbrandsen, 2017). Mor-barn-dyaden vil de aller fleste barn i vårt samfunn inngå i. Den baseres på mors omsorg for og imøtekommenhet overfor barnet, og den varer over tid. Dersom, eksempelvis, en mor står i en høykonflikt med far, kan dette bidra til at hun blir følelsesmessig utilgjengelig grunnet stress fra konflikten, som igjen kan utspilles i at barnet kan utvikle problemer, som tilknytningsforstyrrelser eller samspillsproblemer. Jeg vil gå nærmere inn på begrepet tilknytning i kapittel 4.2.

4.1.2 Mesosystem

Mesosystemet omfatter forbindelsen mellom to eller flere settinger hvor det utviklende mennesket aktivt deltar (eksempelvis for et barn: relasjonene mellom to hjem dersom en har skilte foreldre). Mesosystemet er dermed et system av mikrosystemet (Bronfenbrenner, 1979). Det blir formert eller forlenget når det utviklende mennesket flytter seg i et nytt miljø eller setting. Gulbrandsen (2017) hevder den enkleste formen for forbindelse mellom to miljøer er fokuspersonens deltakelse i begge. Videre kan vi ta til eksempel, hvor et barns foreldre flytter fra hverandre og en må «pendle» mellom to hjem. Kanskje det også betyr å måtte flytte til et nytt sted. Dette representerer en økologisk overgang, som finner sted når en person bytter rolle enten innenfor et miljø eller ved overgang til et nytt miljø. Dette er overganger som

forekommer gjennom hele livsløpet (Gulbrandsen, 2017). Dersom barnet gjør denne overgangen alene, etablerer det en enkel direkteforbindelse mellom to mikrosystemer.

4.1.3 Eksosystem

Eksosystemet er en eller flere settinger/miljø som ikke involverer det utviklende mennesket direkte, men indirekte påvirker prosesser i et miljø som deretter påvirker mennesket (Bronfenbrenner, 1979). Eksempelvis foreldrenes jobb, foreldrenes nettverk og lignende. Meklingsordningen og lagmannsrettens arbeid er pliktig å følge lovverket, som kan påvirke eksosystemet. Et hjelpetiltak for foreldrenes konflikt kan eksempelvis påvirke barns eksosystem.

4.1.4 Makrosystem

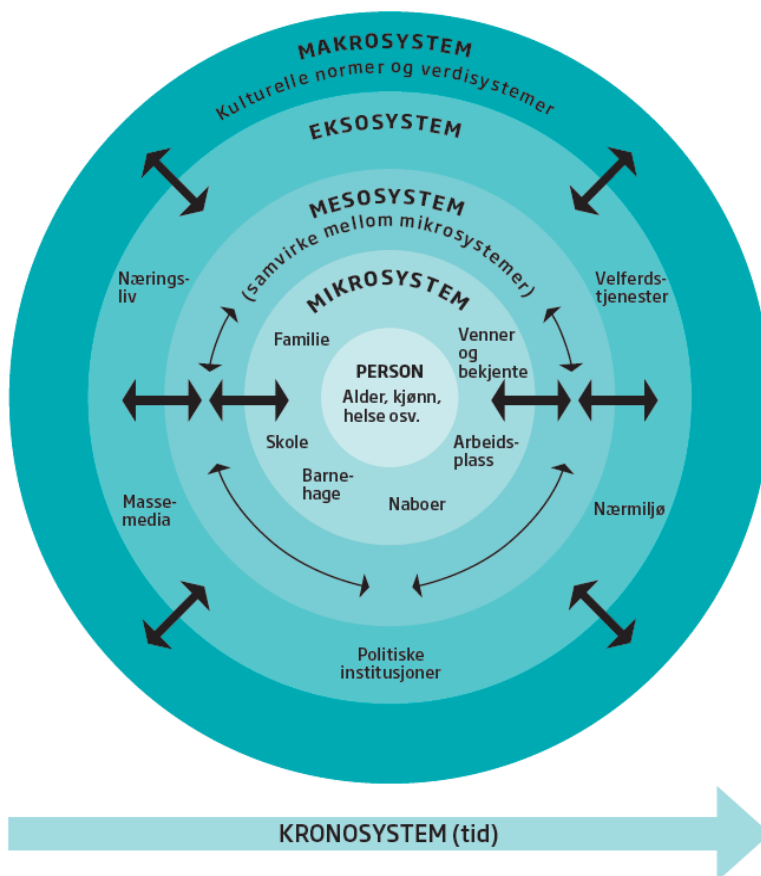
Makrosystemet referer til overensstemmelsene som finnes i form og innhold i lavere ordenssystemer (mikro-, meso- og ekso) som eksisterer eller kunne eksistert på nivå med kultur- eller subkultur som en helhet, sammen med ethvert trossystem eller ideologi som skaper grunnlag for slike overensstemmelser (Bronfenbrenner, 1979). Makrosystemet er ifølge Gulbrandsen (2017) ikke et system som omgir de andre systemene. Det gjennomsyrrer eller overrisher alle de øvrige systemenes prosesser. Dette kommer til uttrykk i dagliglivets begrunnelser og forklaringer, i sosiale forhandlinger om mening, i gjensidige forventninger og vurderinger, væremåter og praksisformer. Man kan analysere enhver prosess i den utviklingsøkologiske modellen med hensyn på makroaspektene (Gulbrandsen, 2017). Hvordan dagens lover og normer fungerer i Norge kan være eksempler på dette. Hvilke rettigheter har et barn som lever i foreldrenes konflikt? Og hvordan kan barn medvirke i saker som omhandler dem selv? Et eksempel kan være regler om barneoppdragelse og hvordan barn skal bli behandlet. Norges lover tilsier at et barn har rett til et liv uten vold og det er nulltoleranse for at noe slikt skal skje. På samme måte er det regler om at foreldre må gjennom mekling ved skilsmisse eller brudd, om de har et barn under 16 år. Dette blir påvirkninger i barnets makrosystem.

4.1.5 Kronosystem

Bronfenbrenner (1979) utviklet senere, på bakgrunn av de fire andre systemene, det han valgte å navngi *kronosystemet*. Kronosystemet er ifølge Bronfenbrenner (1979) et system som påvirker barnets utvikling over tid, sammen med de fire andre systemene. En forenklet vei å beskrive det er å dele det inn i normative eller nonnormative livsoverganger. Den normative livsovergangen vil eksempelvis være hendelser som å begynne på skolen eller å starte i ny jobb. Mens en nonnormativ livsovergang, for et barn, kan være at foreldrene går igjennom en skilsmisse eller et brudd, å måtte flytte i fosterhjem eller alvorlige livsoverganger som død og sykdom i familien.

Dette er påvirkningsfaktorer som over lengre tid kan påvirke barnets utvikling, spesielt de nonnormative livsovergangene.

Figur 1: Urie Bronfenbrenners utviklingsøkologiske modell (Helsedirektoratet, 2015) s.14.

4.2 Tilknytningsteori

Tilknytningsteori var ifølge Bowlby (2005) formulert for å forklare visse mønstre i oppførsel og karakteristikk, ikke bare hos barn men hos ungdom og voksne, som tidligere var konseptualisert i form av avhengighet og over-avhengighet. Tilknytningsteori gjelder tilbøyeligheten til å finne emosjonelle bånd med bestemte individer, som en grunnleggende komponent i menneskets natur, som tar sted fra man er nyfødt og fortsetter gjennom voksenlivet til man blir gammel (Bowlby, 2005). Ved dette brukes tilknytningsatferd, som er den atferd som et barn viser i forbindelse med atskillelse fra og gjenforening med en bestemt tilknytningsperson, spesielt atferd som øker sannsynligheten for nærhet til denne personen (Gulbrandsen, 2017). En tilknytningsperson kan formidle trygghet når et barn står overfor dagligdagse utfordringer, fungere som en trygg havn når det er utsatt for stress eller trusler og gi støtte for selvregulering når barnet befinner seg i vanskelige situasjoner (Gulbrandsen, 2017).

4.2.1 Tilknytningssmønstre

Gulbrandsen (2017) viser til Ainsworth (1969) som utførte empiriske studier av barns tilknytning ved å lage en observasjonssituasjon for å vurdere kvaliteten på barns tilknytning og få et grunnlag for å beskrive individuelle forskjeller. Dette gjorde det mulig å bestemme hvordan barnet organiserte sin atferd, ved at det balanserte behovet for beskyttelse og trøst med tendensen til å utforske omverdenen. Premisset for omsorgssituasjonen er at gjentatte og økende stresssituasjoner vil aktivere et barns tilknytningssystem. På denne måten vil individuelle forskjeller i barns forventninger om hvordan deres omsorgsperson vil reagere komme til syne (Gulbrandsen, 2017). Gulbrandsen viser til de tre hovedmønstrene i barns tilknytninger, utviklet fra Ainsworths observasjonssituasjon, hvilket er:

- *Trygg tilknytning* (klassifikasjonstype B) som defineres som den psykologiske tilstanden hos et barn som forventer at tilknytningspersonen vil være tilgjengelig og responsive, selv om hun eller han ikke er fysisk til stede i øyeblikket. Videre kommer utrygg tilknytning, som kan ta to former, hvor begge er normale strategier gitt den omsorgssituasjonen barna befinner seg i.

- *Utrygg og unnvikende tilknytning* (klassifikasjonstype A) karakteriseres ved at et barn viser trygg baseatferd, men viser lite følelser ved kortvarige atskillelser og unngår omsorgspersonen ved gjenforening, ved å heller være opptatt av for eksempel leker.

- *Utrygg og ambivalent tilknytning* (klassifikasjonstype C) kjennetegnes ved at barnet viser lite interesse for å eksplorere, lett kommer ut av likevekt ved atskillelse og veksler mellom oppfordring til kontakt og sint avvisning ved gjenforening etter korte atskillelser.

Guldbrandsen (2017) påpeker viktigheten i å ikke forveksle utrygg tilknytning med *desorganisert tilknytning*, hvilket innebærer at barnet mangler en tilknytningsstrategi og er i stor risiko for senere psykopatologi. Det vises videre til et utvalg av foreldre med alvorlige psykiske vansker eller som har mishandlet barna sine, som viser at forekomsten av desorganisert tilknytning er så høy som 40-80 prosent.

Foreldrenes sensitivitet og responsive omsorgsattferd er avgjørende for at et barn skal kunne utvikle trygg tilknytning. Når et barn opplever at det som regel får oppfylt sine forventninger om at omsorgspersonen er tilgjengelig og hjelpsom, vil det utvikle en tillitsfullhet som innebærer at det stoler på denne personen (Guldbrandsen, 2017). Dersom et barn har et trygt tilknytningsforhold til foreldre og andre omsorgspersoner vil det oppleve en psykologisk støtte og antas å ha de beste forutsetningene for å få god psykisk helse på lengre sikt.

4.3 Prinsipper for barns medvirkning

Brukermedvirkning er en lovmessig rettighet som skal etterkommes, praktiseres og dokumenteres. Brukermedvirkning som begrep gir forventninger om at samhandlingen mellom brukeren og eksempelvis forvaltningen skal få konsekvenser (Havnen et al., 2020). For å belyse ulike perspektiver på barn tar Havnen et al. (2020) for seg *barneperspektivets* tre komponenter, gjennom Skivenes & Strandbus (2005) teori. Det første tar for seg *barnesynet* i samfunnet, som forbindes med den historiske og kulturelle forståelsen av barn, ved lovgivning og FNs barnekonvensjon. Den andre komponenten er den *voksnes barneperspektiv*, som handler om hvordan den voksne i barnets kontekst ser og forstår det aktuelle barnet. Dette kan ses i lys av Bronfenbrenners (1979) utviklingsøkologiske modell, under både barnet og den voksnes mesosystem, grunnet en forbindelse mellom to eller flere settinger. Den tredje komponenten er *barnets eget perspektiv*, som vil si hva barnet selv sier

og mener (Havnen et al., 2020). Spørsmålet om hvordan man skal få fram barnets mening, er i løpet av de siste 20 årene blitt skrevet mye om. Havnen et al. (2020) viser til medvirkningstrappen av Shier (2001) som inneholder fem trinn, hvor hvert trinn inneholder tre spørsmål for å klargjøre beslutningstakeren sin forpliktelse til å arbeide i partnerskap.

Shiers Medvirkningstrapp (2001)

Trinn 1. Barnet lyttes til: (forutsetter at barnet tar initiativ til å snakke)

- a) Er du klar for å lytte til barnet?
- b) Arbeider du på en måte som muliggjør å lytte til barnet? (tid, rom, ferdigheter)
- c) Er det et krav (policy requirement) for å snakke med barn?

Trinn 2. Barnet får støtte til å uttrykke sine meninger

- a) Er du klar for å støtte barnet i å uttrykke sine meninger?
- b) Har du ideer og aktiviteter som kan hjelpe barnet til å uttrykke sine meninger?
- c) Er det et krav at barn skal få støtte til å uttrykke sine meninger?

Trinn 3. Barns synspunkt tas i betraktning

- a) Er du klar for å ta barnets synspunkt i betraktning?
- b) Gjør beslutningsprosessen det mulig å ta barnets synspunkt i betraktning?
- c) Er det et krav at barnets synspunkt skal vektlegges i beslutningsprosessen?

Trinn 4. Barn involveres i beslutningsprosesser

- a) Er du klar for å la barnet delta i beslutningsprosessen?
- b) Finnes det en prosedyre som muliggjør at barn deltar i beslutningsprosessen?
- c) Er det et krav om at barn skal involveres i beslutningsprosessene?

Trinn 5. Barn deler makt og ansvar for beslutninger

- a) Er du klar for å dele noe av makten din som beslutningstaker med barnet?
- b) Er det prosedyrer som muliggjør at barn og voksne kan dele makt og ansvar for beslutninger?
- c) Er det et krav at voksne og barn skal ha delt makt og ansvar i beslutninger?

(Havnen et al., 2020) s.33.

Shiers modell viser viktigheten i at det ikke bare er makt og innflytelse som skal deles, men også ansvar og konsekvenser av beslutningen. Dette reiser spørsmål til i hvilken grad barnet skal få ansvar for egen mening, i hensyn til å bli beskyttet i beslutninger som har viktige konsekvenser i livet deres (Havnen et al., 2020). Som gjort rede for i kapittel 2.3 har barnet etter FNs barnekonvensjon artikkel (1989) 12 og i barneloven (1981) § 31 rett til å bli hørt og uttrykke mening i saker som omhandler deres personlige forhold. Barna i denne studien er blitt vurdert av en sakkyndig eller en psykolog som er tildelt hver av sakene og det er ingen direkte visning av hvordan sakkyndig/psykolog har gått fram i samtalene med barna. Alle trinnene i Shiers medvirkningstrapp, spesielt trinn 1-4, vil være relevant i den sakkyndiges/psykologens samtale og vurdering av sakene i studien. Del *c* i hvert trinn av modellen spør om det er et krav om at: 1: om at barnet skal snakkes med, 2: at barnet skal få støtte til å uttrykke mening, 3: at barnets synspunkt skal vektlegges og 4: om barns involvering i beslutningsprosessen. Alle spørsmålene følges av de nylig nevnte lovene, og blir dermed et *krav* som må følges i denne prosessen.

5.0 Metode

I dette kapitlet skal jeg ta for meg studiens vitenskapelige ståsted. Jeg vil først presentere den vitenskapelige tilnærmingen for studien, deretter skal jeg ta for meg studiens forskningsmetode og hvordan prosessen med søk og utvelgelse av datamateriale er utført. Avslutningsvis i kapitlet, vil jeg gjøre rede for studiens kvalitet, gjennom gyldighet, pålitelighet og etiske vurderinger. Grønmo (2016) beskriver metode som en «planmessig fremgangsmåte for å nå et bestemt mål». Metodene viser hvordan man skal gå fram for å skaffe kunnskap og utvikle teorier, og hvordan en skal sikre at kunnskap og teori oppfyller den vitenskapelige kvalitet og relevansen rundt det aktuelle fagområdet. En vitenskapelig metode er et sett av retningslinjer som skal sikre at vitenskapelig virksomhet er faglig forsvarlig (Grønmo, 2016). Målet er å bygge opp kunnskap om bestemte fenomener for å utvikle en teoretisk forståelse av denne kunnskapen. Videre hevder Grønmo (2016) at metodene skal angi hvordan man skal finne kunnskap og hvordan man kan sikre at kunnskapen oppfyller kravene til vitenskapelig kvalitet og relevans for det aktuelle fagområdet.

5.1 Vitenskapsteoretisk tilnærming

I denne studien skal jeg analysere og tolke lagmannsrettens avgjørelser i saker om høykonflikt. Dette utføres gjennom en kvalitativ dokumentanalyse, som dermed begrunner valget av å ta i bruk et sosialkonstruksjonists- og hermeneutisk kunnskapssyn.

Kvalitativ forskning bygger på noen grunnleggende filosofiske antakelser eller forutsetninger (Creswell, 2018). Ved å ta et ontologisk synspunkt er forutsetningene at det eksisterer mange virkeligheter, og at virkeligheten blir sett på som kompleks, i stadig forandring og konstruert av de enkelte som er involvert i forskningssituasjonen (Nilssen, 2012). Betydningen av at det eksisterer mange virkeligheter, betyr at forskningen kan gi oss noen svar, men ikke svaret. Et kjennetegn ved kvalitative studier er ifølge Nilssen (2012) at analysen starter med en gang og pågår gjennom hele forskningsprosessen, og at studien kan ta en annen retning enn planlagt. Dette betyr at en som forsker ikke vet noe om mengde og type datamateriale før en går i gang.

Ifølge Creswell (2018) søker man gjennom sosialkonstruksjon etter forståelsen av den verden man lever og jobber i. Det utvikles subjektive forståelser av deres erfaringer og meninger rettet mot visse objekter eller ting. Thomassen (2006) beskriver sosial konstruksjonisme som en avgjørende vekt på språklig sosial interaksjon som betingelse for kunnskap. All kunnskap oppstår i en intersubjektiv kontekst, hvor den språklige samhandling konstruerer relasjonen mellom både subjekter og mellom subjekter og verden. Det etableres gjennom disse konstruksjonene en selvforståelse og virkelighetsforståelse, som utspilles i at en erkjennelse ikke bare er en individuell prosess, men den skapes i den språklige relasjonen i det sosiale fellesskap. For å forstå den filosofiske antagelsen bak kvalitativ forskning, må man vurdere hvor den passer innen den overordnede prosessen i forskning (Creswell, 2018). Ved sosial konstruksjonisme søker individer forståelse av den verden de lever i. De utvikler subjektive forståelser av deres erfaring, og danner meninger rundt dem. I sosial konstruksjonisme er man ifølge Lock (2014) opptatt av at mening og forståelser er sentrale aspekter ved menneskers aktivitet. Disse meningene og forståelsene har røtter i sosial interaksjon basert på en felles overenskomst om hvordan symbolske former skal forstås (Lock, 2014). Mennesket konstruerer sin egen virkelighet gjennom språklige interaksjoner med andre mennesker. Det sosialkonstruksjonistiske kunnskapssynet danner altså grunnlag for søk etter forståelse og mening.

Hermeneutikk kommer fra det greske *hermeneuin*, som oversettes til «å tolke» eller «fortolke». Thomassen (2006) viser til den tyske teologen og filosofen Schleiermachers ønske om å etablere det filosofiske grunnlaget for fortolkningsregler og metoder som praktiseres innenfor spesifikke disipliner. Ved å reflektere over det man gjør når man fortolker, og systematisk analyserer mulighetsbetingelsene for forståelse, ville Schleiermacher kunne utvikle hermeneutikken – kunsten å forstå, utover ethvert område (Thomassen, 2006). Ifølge Grønmo (2016) legger forskerne i hermeneutikken større vekt på sin fortolkning av aktørene og deres synspunkter. Forskernes fortolkning vil i hermeneutiske analyser ikke bare baseres på den spesifikke, men på den mer generelle forståelsen som etableres under selve studien. Hermeneutiske analyser forutsetter at ingen fenomener kan forstås som uavhengig av den større helhet de inngår i (Grønmo, 2016). På denne måten gjennomføres hermeneutiske analyser som en pendling mellom forståelse og for-forståelse og mellom delforståelse og helhetsforståelse. Pendlingen mellom ulike fortolkningsgrunnlag og forståelsesmåter gir en slags sirkelbevegelse og kan omtales som den hermeneutiske sirkel.

5.2 Kvalitativ dokumentanalyse

En dokumentanalyse er ifølge Bowen (2009) en systematisk prosess for å gjennomgå og vurdere materiale. Kvalitativ innholdsanalyse, herav dokumentanalyse, bygger ifølge Grønmo (2016) på systematisk gjennomgang av dokumenter med sikte på kategorisering av innhold og registrering av data som er relevant for problemstilling i den aktuelle studien. Det er i praksis vanligst å bruke kvalitativ dokumentanalyse når dokumentene er i form av verbalt innhold, ved tekster som foreligger skriftlig eller muntlig, på papir, som lydopptak, på internett eller som datafil (Grønmo, 2016). Muntlige tekster blir overført til skriftlig form før de blir innholdsanalysert, eksempelvis fra muntlig beskrivelse i rettssaker til skriftlig form i rettsdokumenter.

Som andre analysemetoder i kvalitativ forskning, krever dokumentanalyse at dataen blir undersøkt og tolket for å få fram en mening, utvide forståelse og utvikle ny kunnskap. Analyse av dokumenter involverer både skumlesning, nøye lesing og tolking. Denne iterative prosessen kombinerer elementer av innholdsanalyse og tematisk analyse (Bowen, 2009). Innholdsanalyse er en prosess hvor man organiserer informasjon i kategorier knyttet til forskningens sentrale spørsmål. Tematisk analyse er en form for mønstergjenkjenning i dataene, hvor man finner tema og mønstre som deretter blir kategorier for analysen. Det er denne metoden som blir benyttet i studien, hvilket jeg vil komme nærmere inn på i kapittel 5.4. Bowen (2009) hevder at til tross for at dokumenter kan være en stor kilde til data, bør man være kritisk og forsiktig når man bruker dem i en studie. Dokumenter bør ikke bli behandlet som helt presis og nøyaktig, eller fullstendige registreringer av hva som er skjedd. Det vil kunne være informasjon i et rettsdokument som er blitt utelatt, eller saker som ikke er blitt fortalt i selve rettsgangen. Det er viktig som forsker å ikke bare velge ut ord og setninger fra dokumentene for å så kaste de inn i en forskningsrapport. Men heller fastslå betydningen av dokumentet og dets innhold, for å hjelpe til å bidra til utforskningen av problemstillingen og forskningsspørsmålene (Bowen, 2009). Videre viser Bowen (2009) til både fordeler og ulemper ved å bruke dokumentanalyse som forskningsmetode. Det vil også være god tilgjengelighet ved en dokumentanalyse. Rettsdokumentene som er brukt er publisert og ferdig, samtidig som at de er hentet kostnadsfritt fra internett. Ved analyse av dokumenter vil man slippe påtrengighet og reaktivitet i forskningen, ettersom rettsdokumentene er upåvirket av forskningsprosessen. Rettsdokumentene er også stabile og eksakte. En av ulempene med dokumentene som blir brukt i studien vil være oppsettet og utførelsen av disse

rettsdokumentene. Rettsdokumentene består av en oppsummering av saken, partene i sakens påstandsgrunnlag, lagmannsrettens bemerkelser, avslutningsvis en oppsummering om spørsmål om samvær og foreldreansvar. I en slik sak vil det være diskusjoner og vurderinger som overleveres muntlig, og kanskje blir uteværende fra dokumentet og slutningen.

5.3 Søk og valg av dokumenter

Studiens datamateriale som blir brukt er rettssaker (sakenes dokumenter), som er kommet til lagmannsretten. Utvalget av rettsdokumenter for denne studien er funnet gjennom databasen Lovdata Pro, hvor studenter ved Universitetet i Bergen kan få tilgang gjennom nettsiden lovdata.no, for å lete fram og studere rettsdokumenter. I tillegg benyttet jeg meg av Kathrine Cohens kurs på universitetets bibliotek, om hvordan man skal ta i bruk Lovdata Pro. I forbindelse med datainnsamling gir problemstillingen grunnlag for to type avklaringer. Den ene avklaringen gjelder hvilke tema som skal prioriteres når innsamlingen av data foregår (Grønmo, 2016). Dette gjelder hva forskeren skal se etter under gjennomgangen av innholdet i tekstene. Ved utgangspunkt i studiens tema og problemstilling brukte jeg, under *avansert søk* i lovdata, søkeordene «foreldre*, barn*» under emne 1, «konflikt*, barnerett*» under emne 2 og «samvær*» under emne 3, for å finne fram til relevante dokumenter i forhold til dette. Når jeg startet søkingsprosessen, hadde jeg til å begynne med en åpen problemstilling. Søkene ble dermed utført utover dette, som omhandlet foreldres høykonflikt og hvordan lagmannsretten begrunner disse sakene.

Jeg valgte på bakgrunn av dette å ta i bruk saker som var kommet til lagmannsretten og søket ga da et treff på 8 849 saker. Deretter valgte jeg å samle inn dokumenter fra årskullene 2018-2021, som ga et resultat av 1 551 saker. Videre avmerket jeg rettsområde fra «familie-, person og barnerett» som viste et resultat av 1 027 saker. Grunnet studiens ordbegrensning valgte jeg å velge bort saker som omhandlet omsorgsovertakelse av barn etter barnevernloven (1992) § 4-12. For å muligens få en variasjon i sakene, valgte jeg å ikke ha noen begrensning på hvilke byer i Norge rettssakene ble holdt i. Igjen, grunnet studiens ordbegrensning, valgte jeg å ta i bruk 15 dokumenter for å på best mulig måte kunne ta for meg mønstre for å kunne finne fram til et hovedtema, problemstilling og forskningsspørsmål, men også ha nok informasjon til å kunne svare på dette. Etter å ha konkretisert opplysningene i søket i Lovdata, utførte jeg et randomisert utvalg fra de 1 027 relevante sakene, med tilfeldig utplukkede tall, som jeg deretter brukte til å velge ut dokumenter fra denne nummereringen.

5.4 Tematisk analyse

Tematisk analyse er ifølge Braun & Clarke (2006) en lite avgrenset, men ofte brukt kvalitativ analysemetode innenfor det psykologiske fagfeltet. Konkretisert er det en metode for identifisering, analysering og rapportering av mønstre og tema om valgt data. Kvalitativ metode er allsidig, kompleks og nyansert, og tematisk analyse bør sees som en grunnleggende metode for kvalitative analyser (Braun & Clarke, 2006). Tematisk analyse ses på som den første metoden en forsker bør lære, på grunnlag av at det benyttes grunnleggende ferdigheter når man skal utføre andre former for kvalitativ analyse. Braun & Clarke (2006) viser til arbeidet en kvalitativ forsker gjør, hvor det er viktig å være tydelig om hva de gjør og hvorfor det gjøres, og forklare hvordan man gjør analysen i rapporten.

Til tross for at tematisk analyse er bredt brukt, er det ingen bestemmelse for hva det er og hvordan det skal utføres. Prosessen i en tematisk analyse starter når forskeren har oppdaget mønstre i datamaterialet, og man kan se en sammenheng mellom dette og studiens problemstilling. Braun & Clarke (2006) har utviklet seks faser for tematisk analyse. Fase en handler om å bli kjent med innsamlet data, ved å lese gjennom dokumentene og notere ned ideer. Videre i fase to skal det utvikles innledende koder, ved å kode tema i dataene på en systematisk måte. Deretter skal det finnes mønstre og samle koder, hvor det gjøres om til tema. Videre i fase fire må temaene gjennomgås ved å kontrollere om de fungerer i forhold til datamaterialet som er kodet. Deretter må temaenes detaljer avgrenses, og temaene må defineres og navngis, som utgjør en tydeliggjørelse i hoved- og undertema. I den siste fasen produseres det endelige utkastet av analysen (Braun & Clarke, 2006). Braun & Clarke (2006) viser til viktigheten med å se på kvalitative analyser som en prosess uten absolutte regler og at å følge analysen ikke er en lineær prosess, ved å gå fra en fase til neste. Det vil heller være relevant å se på dette som en tilbakevendende prosess, hvor man beveger seg fram og tilbake etter behov, gjennom fasene. Jeg har i denne studien tatt inspirasjon fra Braun & Clarkes (2006) modell i analyseprosessen av rettsdokumentene. Etter prosessen ved å søke og finne dokumenter for studien, lastet jeg ned de 15 sakene i et word-dokument, som besto av 176 sider. Jeg startet deretter med å lese gjennom disse sakene og noterte ned viktige sider ved sakene som jeg tenkte kunne være relevant for min studie. Videre så jeg gjennom notatene, og skumleste dokumentene enda en gang, for å få finne mønstre som kunne danne tema.

Etter å ha funnet mønstre og tema, startet jeg med koding av dokumentene. Dette ble utført ved at jeg lagde fargekoder utfra de ulike temaene/mønstrene jeg ønsket å ta i bruk for å finne fram til studiens forskningsspørsmål, og markerte setninger og avsnitt med de valgte fargene. Dette gjorde at jeg enkelt kunne finne fram til de ulike temaene og mønstrene i sakene, når arbeidet med å hente ut informasjon fra dokumentene skulle starte. Videre fra dette fant jeg fram til studiens forskningsspørsmål, som endte som følgende:

- Hvilke konsekvenser/risikofaktorer er identifisert hos barna i høykonfliktsakene?
- Hvordan vurderer lagmannsretten spørsmål om samvær og foreldreansvar i forhold til barnets rett til å bli hørt og barnets beste prinsipp?
- Hvordan vektlegges foreldres høykonflikt i valg av foreldreansvar og samvær?
- Hva legges til grunn i lagmannsrettens begrunnelser i høykonfliktsaker hvor en forelder utøver vold?
- Er en forelders psyke et hinder i spørsmål om samvær og foreldreansvar?

Videre har jeg valgt å analysere saksutvalget ut fra forskningsspørsmålene. Dette vil bli presentert i kapittel 6.

5.5 Kvalitet i forskning

Det er viktig å utføre forskning med et kritisk blikk for en god kvalitet i arbeidet. Den kvalitative forskerens mål er å forsikre leseren om at det som blir presentert ikke er feilaktig eller er en forvrenging av de faktiske forholdene, og å unngå misforståelser (Nilssen, 2012). Med dette må forskeren bevise at funnene er troverdige og konsistent med datamaterialet som er innsamlet i den aktuelle forskningskonteksten, og funnene må gi mening i lys av det innsamlede materialet. Dette innebærer at forskningsprosessen må dokumenteres på en slik måte at det kan gjennomgås og godkjennes (Nilssen, 2012). Det vil i denne oppgaven være mulig å gjennomgå datamaterialet etter resultatene fra studien er funnet, ettersom det er tilgjengelig gjennom lovdata.no, og gjennom at vedtaksnummer ved alle dokumentene er presentert og referert for å bli gjennomgått.

5.5.1 Gyldighet

Gyldighet knyttes til spørsmålet om de svarene vi finner i forskningen som er utført, faktisk svarer på de spørsmålene vi forsøker å stille (Tjora, 2018). Gyldighet, som også kan betegnes som validitet, er ifølge Malterud (2017) å stille aktive spørsmål om kunnskapens gyldighet - hva er dette gyldig om, og under hvilke betingelser? Videre påpekes viktigheten i at metoden vi bruker i en studie, skal representere en logisk vei til kunnskap som belyser dens problemstilling, for at resultatene gir tilstrekkelige gyldige svar. Validering skal avklare muligheter, begrensninger, konsistens og relevans for den versjonen vi samler oss om (Malterud, 2017).

Vi kan styrke gyldigheten ved å tydeliggjøre hvordan vi utformer og praktiserer forskningen ut fra de spørsmålene vi stiller, og hvordan spørsmålene formes med utgangspunkt i temaer vi ønsker å utforske. Tjora (2018) hevder at den viktigste kilden til høy gyldighet er, i forskningens posisjon, innenfor rammene av faglighet, forankret i relevant annen forskning. Metodisk treffsikkerhet med utgangspunkt i problemstillinger og forskningsspørsmål bør alltid veie tungt. I denne studien tar jeg i bruk datamateriale i form av rettsdokumenter fra lagmannsretten, som inneholder direkte kilder fra sakene. For å finne relevante dokumenter ble det gjort søk og koding for å finne informasjon i sakene som kunne undersøke foreldres høykonflikt. I tillegg har jeg lest meg opp på relevant forskning og teori om dette temaet, for å ha en bred forståelse, før utførelsen av analysen.

5.5.2 Pålitelighet

Pålitelighet i forskning ses blant annet på som å være nøytral eller objektiv i forskningsprosessen. En forskers engasjement i tematikken det forskes på vil kunne betraktes som støy i prosjektet, ved at det personlige kan påvirke resultatet. Det er viktig å gjøre rede for hvordan ens egen posisjon kan komme til å prege forskningsarbeidet (Tjora, 2018). En kan styrke påliteligheten ved å gi en inngående beskrivelse av konteksten og en åpen og detaljert framstilling av framgangsmåten for forskningsprosessen (Johannessen, 2010). Det kan også styrkes ved å gjøre det mulig å spore dokumentasjon av data, metode og avgjørelser gjennom studien, inkludert det endelige resultatet av studien. For å styrke studiens pålitelighet har jeg forsøkt å på best måte forklare framgangsmåten for mine funn. Dette er blant annet beskrevet i kapittel 5.3, søk og valg av dokumenter.

5.5.3 Overførbarhet

Begrepet overførbarhet anviser grenser og betingelser for hvordan funnene på en eller annen måte gir ny innsikt som andre kan ha nytte av i andre sammenhenger enn der prosjektet ble utført (Malterud, 2017). Å spørre etter overførbarhet er en måte å operasjonalisere spørsmålet om ekstern validitet på. Overførbarhet er ifølge Malterud (2017) en forutsetning for kunnskap som skal kunne deles med andre. Videre hevdes det at «aha-effekten», altså det at en annen forstår noe mer om sitt eget ut fra det jeg har gjort, er en viktig indikasjon på overførbarhet i kvalitative studier.

En studies overførbarhet dreier seg ifølge Johannessen (2010) om hvorvidt det lykkes å etablere beskrivelser, begreper, fortolkninger og forklaringer som er nyttige på andre områder enn det som studeres. Ved overførbarhet i kvalitative studier snakker man altså om en overføring av kunnskap.

5.6 Etske vurderinger

Forskningsetikk er en vurdering av forskning i relasjon til normer og verdier i samfunnet (Krumsvik, 2014). Denne vurderingen tar for seg hvilke problemstilling det forskes på i en studie, hvilke metoder som benyttes og på hvilken måte forskningens resultater vil bli anvendt. Ved all kvalitativ forskning er det etiske hensyn, dilemma og betraktninger gjennom prosessen man må forholde seg til. I Norge er det utarbeidet forskningsetiske retningslinjer som skal ivareta etiske krav i forholdet mellom forskeren og forskningsdeltakerne (Nilssen, 2012). Dokumentene som er innhentet i denne studien er allerede «anonymisert» gjennom Lovdata Pro. Det er dermed ikke mulighet for å gjenkjenne hverken navn, bosted eller noen form for personopplysninger. Dokumentene viser ingen referanser til direkte sitater fra noen av partene i sakene, heller en oppsummering av hva som er blitt nedskrevet i ankesaker og tidligere utsagn. Det vises i enkelte saker til alvorlige situasjoner som har funnet sted, som det kan være mulig å kjenne seg igjen i. Dette er avsnitt og setninger jeg ikke vil ta i bruk i denne studien.

5.7 Kildekritikk

Valget av konkrete kilder for en bestemt studie må baseres på grundige overveielser, og bruken av kildene må være faglig og forsvarlig (Grønmo, 2016). Man bør foreta en kritisk vurdering av kildene som blir vurdert brukt i en studie. Grønmo (2016) viser til fire ulike typer kildekritiske vurderinger, hvor den første er tilgjengelighet. I denne studien blir det tatt i bruk rettsdokumenter som allerede er «ferdig» og publisert, og tilgjengelig gjennom Lovdata Pro. Videre vises det til relevans for vurdering. Dokumentene som blir brukt i studien er nøye valgt ut for studiens valgte tema. For å kunne studere, analysere og kode dette, må dokumentene kunne inneholde nødvendige opplysninger og informasjon. Tredje type av kildekritiske vurderinger er autentisitet (ekte kilde). Rettsdokumentene i studien er vurdert av Lagmannsretten. Samtidig som informasjonen i de ulike vedtakene er innhentet fra både dem saken gjelder og private parter. Den siste vurderingen av kildekritikk er troverdighet. Ved bruk av Lovdata Pro blir man presentert for begge parter av sakens side, og lagmannsrettens bemerkninger og domsslutning. Det kan være vanskelig å vurdere de valgte kildenes troverdighet, men det er nødvendig å ta for seg hvordan datagrunnlaget for en studie kan være påvirket av slike troverdighetsproblemer (Grønmo, 2016). Ved de kildekritiske vurderingene er det forutsatt at tekstene, her dokumentene, sees i sammenheng med andre kilder og i lys av annen kunnskap (Grønmo, 2016).

5.8 Forforståelse

I hermeneutiske analyser vil jeg som forsker basere min forståelse både på det som etableres under selve studien, men også forståelser som jeg tar med meg inn i forskningen. Forståelse og tolkning kan være påvirket av blant annet holdninger en har som person, utdanning, venneforhold, kultur og media. Med min bakgrunn, bachelor i barnevern, og hvor jeg nå er i ferd med å avslutte en master i samme fag, kan den faglige kompetansen jeg har fra før være en påvirkningsfaktor i forhold til hvordan jeg har tolket studiens funn. Før påbegynt studie hadde jeg ingen faglig kunnskap om høykonflikt, bortsett fra en interesse om temaet etter å ha jobbet på barneskole i flere år, hvor jeg har jobbet med barn som har gått igjennom slike situasjoner. Jeg hadde grunnet dette dannet meg en antakelse om hvordan utfallet av sakene var.

6.0 Presentasjon av funn

I dette kapitlet skal jeg presentere studiens funn gjennom resultatene fra analysen. Ut fra datamaterialet utviklet jeg seks undertemaer, som utgjør studiens forskningsspørsmål. Utvalg og resultater er vist i tabeller under (se tabell 1.1 og 1.2). Sitatene som er brukt i analysen er hentet direkte fra lagmannsrettens slutninger, hvor det språklige ikke er endret på. På grunnlag av mangel på relevans eller sitatenes lengde har jeg tatt i bruk (...) i enkelte sitater for å unngå for mye informasjon eller plass i teksten. Grunnet studiens problemstilling og forskningsspørsmål vil det være naturlig at det skjer en overlapping med dokumentene som blir brukt i analysen. Det kommer fram mye informasjon i dokumentene som gjør at det vil være relevant dokumentasjon i forhold til alle spørsmålene i studien.

6.1 Kjennetegn ved sakene

Datamaterialet som er tatt i bruk består av 15 dokumenter fra domsslutninger ved lagmannsretten. Saksutvalget er fra tidsperioden 2018-2021 og dokumentenes lengde varierer mellom 7 og 18 sider, hvor 10 av 15 saker er på over ti sider. Alle sakene omhandler en anke fra tingretten, hvor en eller begge parter i saken ikke er fornøyd med domsslutning. Alle partene er omtalt som bokstaver fra alfabetet, hvor (som regel) mor og far er A og B, og barna dermed som regel blir C, D og E. Utvalget av saker utgjør til sammen 22 barn, ti gutter og tolv jenter, i aldersgruppen to til 15 år.

Tabell 1.1. Presentasjon av utvalg - del 1

		Frekvens
Kjønn	Jente	12
	Gutt	10
Alder	0 - 4 år	5
	5 - 8 år	8
	9 - 12 år	8
	> 12 år	1

Blant disse barna er det fem søskengrupper, hvor to av sakene består av tre søsken, og tre saker består av to søsken. Det største kjennetegnet i saksutvalget er at alle er dokumentert å ha et høyt til svært høyt konfliktnivå mellom foreldrene. I kun tre av sakene endte lagmannsrettens dom med å ikke gi rett til samvær, for en av partene. I tillegg ble det tillagt støttet/beskyttet tilsyn i syv av de tolv sakene hvor det *ble* gitt samvær.

Alle sakene består av en langvarig høykonflikt, som betyr at foreldrene og barna har stått i den over en lang periode. Dette har betydning ved at ingen av foreldrene fra de valgte sakene nå bor sammen.

Tabell 1.2. Presentasjon av utvalg - del 2

		Frekvens
Hvem anket saken?	Mor	3
	Far	12
Saken gjaldt	Samvær	3
	Foreldreansvar	1
	Samvær og foreldreansvar	11
Saken endte med	Samvær med tilsyn	8
	Samvær uten tilsyn	3
	Ingen samvær	3

	Felles foreldreansvar	4
	Foreldreansvar til mor	6
Foreldreansvar til far	2	

6.2 Hovedfunn

Jeg vil i dette delkapitlet ta for meg analysens hovedfunn og resultater. Disse blir presentert gjennom hvert enkelt forskningsspørsmål med en sluttcommentar. Resultatene vil bli diskutert i kapittel 7.

6.2.1 Hvilke konsekvenser/risikofaktorer er identifisert hos barna i høykonfliktsakene?

Nitten av barna i studien er beskrevet å ha en form for konsekvens i form av psykiske reaksjoner. Dette er beskrevet av enten en sakkyndig eller psykolog som er tildelt i saken. Gjennom den tematiske analysen identifiserte jeg tre undertema: utrygg tilknytning, psykiske og fysiske reaksjoner og sosial- og skolefungering.

Utrygg tilknytning

Åtte av barna i studien ble, av de sakkyndige i sakene, vurdert å ha en utrygg tilknytning til minst én av foreldrene. I en sak med tre søsken, hadde to av barna dårlig tilknytning til far, mens det eldste barnet hadde en tilknytning som lagmannsretten vurderte som problematisk (LB-2019-102509). Ved en annen sak vurderte den sakkyndige i saken at barnets tilknytning til far var svak og preget av utrygghet, og påpekte viktigheten av barnets erfaringer med omsorgspersonen (LB-2019-44214). Den sakkyndige i sak LB-2018-190484 forklarte at barnets «... uro og reaksjoner skyldes flere forhold, hvor tilknytningen til mor, foreldrekonflikten (...) spiller inn. Ifølge den sakkyndige ville C ha tålt mer om tilknytningen hadde vært bedre». I en ytterligere annen sak framhevet den sakkyndige at:

«...C ikke hadde en trygg måte å møte fremmede mennesker på, og at hun ikke forholdt seg til omsorgspersonen mor på en trygg måte. C hadde en utpreget tågang, viftet med armene på en måte den sakkyndige mente ikke var knyttet til kommunikasjon, samt gnisset mye gommer eller tenner. Sakkyndig mente dette var tegn på at hun ikke hadde en forutsigbar relasjon til sin hoved omsorgsperson og/eller annen mistilpasshet».

Dette ga indikasjoner på at barnet opplevde samvær med mor som krevende og utrygt (LB-2019-23304). I en sak med to søsken var barnets tilknytning til far blitt preget av farens atferd

og sinne. Det ene barnet hadde i begrenset grad fått bearbeidet turbulensen og bruddet med far, som antakelig ville bidra til en bedring av indre trygghet (LB-2021-21860).

Psykiske og fysiske reaksjoner

Ved de 15 sakene studien tar for seg, var barnets reaksjoner beskrevet som problematisk i 13 av dem. Dette utgjorde 18 av 22 barn, som gir et utslag på ca. 82 prosent av utvalget. 4 av 18 barn viste seg å ha en indre uro eller kaos i kroppen, hvor et av barna forklarer om «*at han får vondt i kroppen når far sier stygge ting til ham. Blant annet trykker det i brystet og er vanskelig å puste. Han blir lei seg og gråter når far har kjeftet slik på ham*» (LB-2021-9842). Et annet barn har uro i kroppen, mulig som følge av en samværsordning som er satt i gang (LB-2021-21860). I LB-2018-190484 var barnets uro og psykologiske vansker, ifølge retten, «*... mest sannsynlig ganske sammensatte. Både BUP og barnehagen har gitt uttrykk for at C sine utfordringer står i klar sammenheng med den vedvarende belastningen hun lever under som følge av de voksnes konflikt*». I en familie med tre barn, ble det yngste barnet beskrevet som «*et barn med mye kaos i seg*» (LB-2021-21860). Han beskrives å være vår for korreksjoner, urolig søvn og redd for å sove alene. I tillegg var dette barnet også ekstremt redd for at mor skulle dø. Dette kan ses på som en psykisk plage i form av frykt eller redsel. Seks av 18 barn viste reaksjoner i form av frykt eller redsel, enten for en forelder eller generelt. Det mellomste barnet i den nylig nevnte saken ga uttrykk for at hun var redd for far, og hadde fortalt på skolen at «*pappa kan bli veldig sint*». Videre i saken framkommer det at alle barna ofte var til stede når far hadde sinneutbrudd, noe som har ført til at barna har opplevd frykt og utrygghet over lengre tid. I en sak hvor far hadde utsatt mor og barn for vold, var frykten for far stor. «*Barnet hadde i ettertid hatt mareritt om natten og hørt skrik med fars stemme*» (LB-2021-9842). «*Slag og krenkende bemerkninger har gitt gutten følelse av frykt, avmakt, mindreverdighet og skyld*». Videre framkom det i LB-2020-103371 at barnet har «*våknet og grått en rekke ganger natten etter samværene ...*» med far. I en sak hvor barna nektet å møte far, hadde den sakkyndige beskrevet far og konflikten mellom foreldrene som «*... familiens traume, der de alle fire (mor og tre barn) er preget av frykt*» (LB-2019-102509). Det ble påpekt frykt hos barna i LB-2018-82825, på grunnlag av farens rigide og konfronterende stil, og at det er sannsynlig at barna opplever redsel sammen med faren. Videre påpeker sakkyndig ved en annen sak at barnets angst handler om en grunnleggende «*... redsel for at far skal skade mor, og dermed fjerne mor fra barnet*» (LB-2019-44214).

Tre av barna vises å stå i en kronisk lojalitetskonflikt, hvor dette har påvirket det ene barnet i så stor grad at det har gått ut over barnets kroppsspråk, ansiktsmotorikk og humør. Barnet er blitt taus, innadvendt og mindre leken som følge av denne lojalitetskonflikten (LB-2018-151792). Ved de to andre påpekes igjen viktigheten med stabilitet og ro i hverdagen, for at lojalitetskonflikten ikke skal påvirke barna på en mer negativ måte (LB-2019-82488), (LG-2021-105691).

To av barna i studien har særskilte omsorgsbehov, hvor det ene barnet har en «... *lite utviklet lydproduksjon og lite språk, samt noe sen grovmotorisk utvikling. Den rettsoppnevnt sakkyndige forklarte for lagmannsretten at C fortsatt har særskilte omsorgsbehov*». Hvor lagmannsretten kom til at barnet «... *har et særskilt behov for stabile rammer og adekvat emosjonell, sosial og kognitiv omsorg for å hindre videre skjevutvikling og for å legge til rette for at hun utvikler trygge relasjoner til andre*» (LB-2019-23304). Ved en annen sak ble et barn vurdert til å være ekstra sårbar for å:

«... utvikle «sekundære problemer» og at han er sårbar for emosjonelle vansker. De sakkyndige er enige om at C har særskilte omsorgsbehov. Han har behov for at omsorgspersonene har kunnskap om hans språkvansker og emosjonelle fungering slik at de er i stand til å stille adekvate forventninger til hans ferdigheter og fungering» (LB-2018-82825).

Fire av barna i studien viste tegn til ekstrem atferd, i form av emosjonell og voldelig atferd. Det ble av sakkyndig konkludert med at alle barna av tre søsken, i perioder har vist reguleringsvansker og sinneutbrudd. Spesielt hos det mellomste barnet, hvor det kommer fram at hun hadde perioder med raserianfall som liten. Noe som førte til omfattende ekstra oppfølging av personalet i barnehagen. Hun viser også ekstreme emosjonelle reaksjoner, som å bli sår og lei seg av små ting (LB-2021-21860). I en sak med to søsken har begge barna utviklet en voldelig og aggressiv atferd overfor far. I beskrivelse av det ene barnet vurderes det at hun fremstår som uregulert, både ved atferd og emosjonell fungering (LB-2018-82825). Barnet:

«... svinger fra dyp gråt og fortvilelse over til en veslevoksen og litt stivnet væremåte hvor hun kan beskrive sin far ubegrenset negativt. Hun har en voldelig væremåte

overfor far som hun med all sannsynlighet opplever som skremmende også for seg selv. De sakkyndige er enige om at det er høyst uvanlig og svært bekymringsfullt at barn viser voldelig adferd mot en forelder og så ukritisk gir uttrykk for hat og tanker om å drepe ham eller henne».

Ved en annen sak kunne barnet ofte oppleve vansker med følelsesregulering og dermed atferdsregulering. Hvilket retten kommenterte at «*Slike vansker fører ofte til uforholdsmessig sterke reaksjoner på det andre kan oppleve som bagateller. På den andre ytterligheten kan barn/unge ha milde eller ingen følelsesmessige reaksjoner på det andre kan oppleve/oppfatte som sterke situasjoner*». Den sakkyndige påpekte videre at barnet virker å ha vansker i forhold til følelses- og atferdsregulering, og har et sterkt behov for forutsigbarhet og faste rutiner (LH-2021-114869).

Fungering i skolen og sosialt

Syv av barna i studien vises å ha noen form for problemer i skolesammenheng. Til tross for at tre av barna vurderes å være ressurssterk, sosial og aktiv, har de underliggende problemer som dukker opp når foreldrenes konflikt blir eskalert. Etter vurdering av et av disse tre barna, vises det at hun etter (dato) har «*vært nedslått og ikke vist glede slik som før. Hun søker kroppslig nærhet og trøst hos lærer og mor, og gråter mer enn før*» (LB-2018-82825). Hos et annet av de tre nevnte barna påpeker den sakkyndige i saken at barnets «*... mulighet til å utvikle seg normalt, særlig gjennom lek og utfoldelse i trygge omgivelser, svekkes når hun må ta ansvar for foreldrenes konflikt*» (LB-2018-151792). Det siste barnet kunne ifølge sakkyndig «*noen ganger slite litt med å komme seg ut av konflikter og trenger fortsatt noe oppfølging i enkelte fag. Tidlig i skoleåret ble A vurdert å være på vakt og engstelig. Han ble derfor henvist til samtaler med psykolog i skolehelsetjenesten*» (LB-2021-9842).

Hos de andre barna er det rapportert om uro i kroppen som gir utfordringer på skolen, ekstra oppfølging, konsentrasjonsvansker, tanker som forstyrrer mulighet for læring og avhengighet av ro og stabilitet i hverdagen. Blant en av sakene blir barnet beskrevet som å streve kognitivt, med arbeidsminne, lav selvfølelse og sensitivitet. Han ble senere diagnostisert med diagnosen F80.2 impressiv språkforstyrrelse og ville i skolesammenheng trenge systematisk språkopplæring. «*Han er beskrevet å streve i lek og samspill som følge av vanskene og at han er følsom for korreksjon og nederlag*».

Analysen viser at det er flere ulike risikofaktorer hos barna i studien, både i form av psykiske og fysiske faktorer. Dette er faktorer som påvirker barna negativt.

6.2.2 Hvordan vurderer lagmannsretten spørsmål om samvær og foreldreansvar i forhold til barnets rett til å bli hørt og barnets beste prinsipp?

Rett til å bli hørt

Det er dokumentert i 10 av 15 saker i studien at barna har fått uttrykt sin mening i spørsmål om foreldreansvar og samvær. Lagmannsretten legger i LB-2019-102509 til grunn for at barna ikke skal ha samvær, hvor de blant annet skriver: «*Barna har i denne saken sterke synspunkter, og deres ønsker og reaksjoner skal tillegges vekt ved vurderingen ...*». Retten påpeker videre at:

«Som det er redegjort for foran, er også D og E fast bestemt på at de ikke vil møte faren. De er ni og ti år gamle, og deres mening skal tillegges vekt. Deres mening fremstår som så bestemt, at lagmannsretten antar at det vil være vanskelig å overtale dem til å møte faren».

Lagmannsretten fant at det ikke var til det beste for barna å ha samvær med far. På samme vis viser lagmannsretten i LB-2021-9842 at barnet (11) nekter, både overfor ulike fagpersoner og andre, å ha kontakt med far. Barnet begrunner dette med at han er redd for far. Ved dette kommenterer lagmannsretten følgende:

«Etter lagmannsrettens oppfatning er det i den aktuelle situasjonen ikke forsvarlig å tvinge A til å ha samvær med far (...). Det er sannsynlig at A vil trenge bistand for å bearbeide sine opplevelser med far og få nødvendig trygghet før fornyet kontakt. Også beskyttet samvær vil etter lagmannsrettens oppfatning nå innebære en uakseptabel belastning».

På den annen side, ved sak LB-2021-21860, kom lagmannsretten fram til at far skulle ha mer samvær enn hva tingretten bestemte. I sakene hvor det er mer enn ett barn, vil det være mulig

at barna har forskjellige meninger om saken. I denne saken var barna ti, ni og fem år gamle. I samtale med barna uttrykker første barnet at «... *han vil treffe pappa oftere, og at han vil treffe han to ganger i måneden. Han synes han ser pappa for sjelden nå*». Videre uttrykker det mellomste barnet at hun «... *ikke ønsker å treffe pappa, fordi hun er redd for at han skal bli urolig igjen*». Det yngste barnet virker å ha like meninger som det eldste, ved at han gir uttrykk for at han «... *ønsker å møte pappa oftere*» og at han «... *var sint før, men ikke er det lengre*». Det er dermed to forskjellige meninger blant de tre barna i saken, hvilket lagmannsretten kommenterer følgende:

«C og E har i samtalen med den sakkyndige like før ankeforhandlingen begge uttrykt at de er positive til å treffe far ofte. Lagmannsretten legger vekt på barnas mening. C blir 11 år om ca. tre måneder, og hans mening skal tillegges en vekt som reflekterer hans alder og modenhet. E er så liten, at hans mening ikke skal gis tilsvarende vekt ved samværsfastsettelsen. Men lagmannsretten legger vekt på at han overfor den sakkyndig uttrykker glede over å være sammen med far når temaet tas opp».

Ut fra det mellomste barnets uttalelser hevder de:

«D uttalte i samtalen med sakkyndig kort tid før ankeforhandlingen at hun ikke ønsket å treffe far. Hun uttrykte at hun var redd ham. D ga i samtalen uttrykk for synspunkter på samværsaken, som etter den sakkyndiges og lagmannsrettens vurdering, er fremsatt i et slik voksent språk at dette er noe hun har hørt eller blitt fortalt».

Videre finner lagmannsretten det sannsynlig at «... *Ds vegring mot å treffe far i 2021 er påvirket av samtaler med mor*» og påpeker viktigheten for barnets utvikling at hun treffer far igjen snarest. Dommen endte med samvær med støttet tilsyn, grunnet hensynet til å trygge barna, og spesielt barnet som uttrykker redsel for far. Lagmannsretten innhenter barnas mening om saken, men den blir ikke ivaretatt, ved at de både tar hensyn til barnas beste og muligheten for at barna er blitt påvirket av mor.

I sak LB-2019-80582 uttrykker barn «C», på åtte år, at hun ikke ønsker å sove hos mor, hvilket hun ga uttrykk for både i mors og fars hjem. Sakkyndig hevder at uttrykket klart må oppfattes å representere et avvik. Barn «D», på syv år, er klar i samtalen med sakkyndig at hun «*vil bo hos pappa og møte mamma på «samværssted»*». Det kommer også fram fra sakkyndig at begge døtrene vegrer seg for å overnatte hos mor. Lagmannsretten kom fram til at det skal være samvær med offentlig tilsyn, hvor de skriver at «*... det i dette tilfellet bør være støttet tilsyn i to år. Det vises til den usikkerheten som per i dag foreligger med hensyn til mors forhold til alkohol og hennes livssituasjon for øvrig, slik denne er beskrevet ovenfor*».

Lagmannsretten skriver i sak LB-2018-190484 at «*Begge barna har gitt uttrykk for at de ønsker å treffe far, noe lagmannsretten også legger vekt på i vurderingen av om det skal være samvær*». Barna var da syv og fem år. Lagmannsretten konkluderte videre med at barna skal ha samvær med far, med tilsyn. I spørsmålet om omfang var ikke barna blitt spurt om dette, men det blir lagt til grunn at de har uttrykt savn ovenfor far.

Det vises i LB-2018-82825 til tidligere samvær mellom barn «C» og «D» og far. Hvor ingen av barna ønsker å treffe far, men at samværene ble gjennomført som planlagt til tross for deres mening. Tilsynsføreren meldte at samværene ikke ble opplevd som positive samvær, hvor faren var av samme oppfatning. Barna, da ti og åtte år gamle, gir klare uttrykk til både sakkyndig og tilsynsfører at de ikke ønsker samvær med far. Lagmannsretten skriver følgende:

«Barnas alder tilsier at det skal legges vekt på deres syn. Det at barna mest sannsynlig er blitt utsatt for påvirkning direkte eller indirekte fra moren, trekker imidlertid i motsatt retning. Om det er sitt eget eller morens syn de har gitt uttrykk for, er uklart. (...) Det er også grunn til å tro at Cs syn er farget av søsterens mer langvarige negative oppfatninger om faren. D har ikke lagt skjul på sine aggressive følelser overfor faren, og det må legges til grunn at C mest sannsynlig har vært vitne til noen av hennes voldsomme følelsesutbrudd overfor ham. Samlet finner lagmannsretten at barnas syn har begrenset vekt i denne saken».

Videre skriver lagmannsretten: *«Det vises til at begge foreldrene har medvirket til at barna har kommet i en situasjon som er helseskadelig for dem. Lagmannsretten vil samtidig bemerke at det som tilsynelatende er barnas beste nå – å la barna slippe å forholde seg til faren – mest sannsynlig ikke er deres beste på lengre sikt»*. Lagmannsretten kommer til at det bør være støttet tilsyn ved de første samværene og mener:

«Etter lagmannsrettens syn er det ikke fare for at barna kan bli utsatt for fysiske overgrep, og det er heller ikke forhold ved faren som gjør det utilrådelig på varig basis å gi ham rett til samvær. Det er best for begge barna at de får hjelp til å bearbeide sine følelser for og relasjoner til faren slik at de kan ha samvær med ham. Vilkårene for å bestemme at det ikke skal være samvær er ikke til stede».

Lagmannsretten påpeker at barnas alder skal bli tillagt vekt, men velger allikevel å ikke følge barnas mening i sakens beslutning. Retten legger i likhet med andre saker til grunn at det er sannsynlig at barna er blitt påvirket av mor i deres mening om å ikke ville treffe far. Dette blir en sentral del i lagmannsrettens begrunnelse.

Savnet av foreldrene barna ikke bor med virker å være stort hos mange av barna i de utvalgte sakene. I LH-2021-114869 uttrykker barnet, på ti år, at han ønsker å treffe far igjen.

Lagmannsretten skriver at han:

«... i samtale med sakkyndig under saksforberedelsen for lagmannsretten, ble begeistret over ideen om å snakke med sin far pr. tlf. Dette er i samsvar med det han har gitt uttrykk for tidligere, herunder til sakkyndig i forkant av tingrettens behandling av saken. Han har også overfor andre gitt uttrykk for at han savner far og vil treffe han igjen, bl.a. til saksbehandler i barnverntjenesten. Det er ikke noe ved det C har uttalt til rettsoppnevnt sakkyndig som tilsier at han har negative tanker om sin far eller det han skal ha opplevd sammen med han tidligere».

Lagmannsretten kom til at det skal være samvær mellom barn og far, og at samværene skal gjennomføres under beskyttet tilsyn, hvilken forutsetter at samvær skal avbrytes dersom det oppstår omstendigheter som gjør det uforsvarlig ovenfor barnet å gjennomføre samværet.

I forbindelse med ankebehandlingen i sak LG-2021-105691 ble sakkyndig bedt om å vurdere om barnet skulle høres på nytt. Barnet er seks år og har ikke lovfestet rett til å uttale seg før det tas avgjørelser om samvær. Den sakkyndige kommenterer som følge:

«Den sakkyndige vurderte at det ikke var nødvendig å høre barnet på nytt. Barnet har vært konsistent i sine uttalelser til den sakkyndige gjennom flere samtaler; hun ønsker samvær med far. Den sakkyndige har tilbrakt mye tid sammen med henne i forbindelse med utredningen for tingretten – trolig mellom 12 og 15 timer. Hennes oppfatning er derfor kjent for den sakkyndige, og barnets rett til å uttale seg vurderes som oppfylt. I tillegg ble det vektlagt at det var viktig å skjerme barnet for ytterligere belastning med ny samtale nå. Den sakkyndige har konferert med begge foreldre om dette. Både mor og far sa seg enig i at barnet ikke skulle høres denne gang».

Dermed legger lagmannsretten følgelig til grunn at barnet ønsker samvær med far. Barnet er tidligere blitt nektet samvær med far, noe lagmannsretter mener vil være en betydelig belastning for barnet dersom det fortsetter slik. Dette kan forårsake en svekkelse av tilknytningen mellom far og barn. Lagmannsretten mener, på lik linje som tingretten, at det er til barnets beste å gjennomføre samvær med far.

Barnets beste prinsipp

Spørsmålet om barnets beste blir påpekt og vektlagt av lagmannsretten ved så og si alle sakene i studien. Ved sak LB-2019-23304 kom lagmannsretten til en noe strengere samværsplan for mor. De påpeker følgende:

«C er bare 2 år og 4 måneder gammel. Med den tiden det er gått siden hun bodde hos sin mor, det minimale samværet hun har hatt med henne siden da, og de reaksjonene C hadde ved samværet (dato), mener lagmannsretten det ikke er forsvarlig å fastsette

overnattingsamvær før jenta er eldre og har hatt jevnlig samvær med sin mor over lengre tid. Samvær bør starte forsiktig og deretter trappes opp til det nivået tingretten bestemte. Av de samme grunner bør det ikke fastsettes feriesamvær før etter en god stund».

I motsetning til tingretten konkluderte lagmannsretten med at det var behov for tilsyn under samvær. Det bør etter lagmannsrettens mening være støtte under samvær, for at dette skal være til barnets beste. I forhold til spørsmålet om foreldreansvar, er begge parter enig i at konfliktnivået er så høyt at det beste for barnet er at barnets faste bosted, har forelderansvar alene, hvilket er far.

I spørsmålet om samvær mellom far og barn i sak LB-2021-56377 la den sakkyndige i saken fram sin vurdering av barnet, hvor han mente at det var til barnets beste å ha mulighet for å utvikle selvstendige relasjoner til begge foreldre, som forutsetter så mye samvær som mulig med hver av dem. Begge foreldrene var allerede enig i det felles foreldreansvaret mellom dem. Lagmannsretten tok utgangspunkt i barnets situasjon (fra den sakkyndige) og foreldrenes samværskompetanse. Grunnet reiseavstanden mellom mor og far legger lagmannsretten til grunn at det ikke skal være en 50/50 fordeling. En slik reise vil etter rettens mening være slitsomt for et barn i lengden, tiden som brukes på reisen vil gå på bekostning av annen og mer stimulerende aktiviteter for barnet. Det legges videre vekt på det konfliktfylte forholdet mellom foreldrene, som gjør det utfordrende å ha et mer omfattende samvær. Lagmannsretten kommer dermed til *«Etter en samlet skjønnsmessig vurdering, hvor det er lagt avgjørende vekt på hva som er til Cs beste, har lagmannsretten kommet til at samværet fastsettes slik som i tingrettens dom»*. Dette betyr at far skal ha samvær med barnet fra torsdag til fredag i partallsuker, og torsdag til mandag i oddetallsuker. Samvær i ferier blir delt (omtrent) 50/50. Lagmannsretten konkluderer her med at det til barnets beste er å ikke ha 50/50 fordeling grunnet lang reise fra mor og far, men finner til tross for dette at barnet skal ha samvær med far som betyr at barnet likevel vil måtte reise lenge.

I sak LB-2020-103371 legger lagmannsretten til grunn for at samværene som tidligere har tatt sted, mellom barnet (C) og faren, er av god kvalitet og til glede for barnet. Retten sto imidlertid ovenfor et dilemma ved at ordningen med støttet tilsyn ved disse samværene ikke fungerte. Det framkommer videre at lagmannsretten finner spørsmålet om samvær vanskelig, hvilket de kommenterer:

«Spørsmålet er likevel om man nå, etter at forsøket med støttet tilsyn mislyktes, må konstatere at det ikke vil være til Cs beste å gjøre ytterligere forsøk med den risiko for nederlag dette innebærer. Det må antas at en slik utvikling vil være en belastning for C. (...) På den annen side er det en avgjørelse med store konsekvenser for C om hans kontakt med faren brytes. Når samværet i seg selv er godt, framstår det som et svært vanskelig valg å ta. Også B har, på grunnlag av den sakkyndiges vurdering, lagt ned påstand om samvær med støttet tilsyn.

Lagmannsretten har vært i tvil, men er kommet til at det er til Cs beste at det gjøres et nytt forsøk på samvær med støttet tilsyn».

«Det er tatt hensyn til Cs egne uttalelser i vurderingen av barnets beste» skriver lagmannsretten i LB-2018-151792. Barnet står ifølge sakkyndig ovenfor en lojalitetskonflikt, ettersom hun ovenfor sakkyndig har uttrykt at hun ønsker å bo hos far, men i tingretten ga uttrykk for at hun ville bo hos mor. Lagmannsretten kom til at samværet av hensyn til barnets beste, burde reduseres i forhold til tingrettens dom. Den sakkyndige i saken hevder at barnet har hatt negative reaksjoner rundt samvær, som tap av humør og inneslutthet.

Analysen tyder på at de fleste av barna er blitt hørt i sakene, med unntak av barna under fem år. Prinsippet om barnets beste blir som tidligere nevnt påpekt ved de fleste sakene i studien. Til tross for at begrepet ikke har en konkret definisjon og hvordan det utøves, tar lagmannsretten skjønn i bruk i begrunnelsene om barnets beste. Det legges blant annet vekt på hvordan barnets omsorg, psyke og helse på best mulig måte blir ivaretatt.

6.2.3 Hvordan vektlegges foreldres høykonflikt i valg av foreldreansvar og samvær?

Det største kjennetegnet ved sakene i denne studien er at alle har et vedvarende høyt konfliktnivå. Ved de aller fleste sakene er begge parter uenig i hva de ønsker. Som tidligere gjort rede for i kapittel 3.1 kan et høyt konfliktnivå bidra til å skade barnet betydelig om det pågår over lengre tid. 7 av 15 saker i denne studien har endt med at en av foreldrene får foreldreansvar alene grunnet høyt konfliktnivå.

I forhold til spørsmålet om foreldreansvar i sak LV-2021-9842 legger lagmannsretten til grunn for følgende:

«Felles foreldreansvar krever en evne og vilje til samarbeid mellom foreldrene om beslutninger angående barnet mv. Slik foreldretvisten er presentert for lagmannsretten, har det vært betydelig konflikt mellom foreldrene når det gjelder utøvelsen av omsorgen for A, ikke minst oppdragelsen av ham. I forbindelse med rettstvisten har far gitt karakteristikker av mor som bærer preg av en grunnleggende mangel på respekt og samarbeidsvilje».

Lagmannsretten kommer under tvil fram til at det ikke bør fastsettes felles foreldreansvar.

Ved spørsmålet om foreldreansvar poengterer lagmannsretten i sak LB-2020-103371 at konfliktnivået i saken er eksepsjonelt høyt, og at foreldrene i dag ikke er i stand til å ha direkte kontakt. Direkte kontakt mellom foreldrene vil være skadelig for barnet, på grunnlag av at det gir muligheter for konflikt om blant annet pass, spørsmål om barnets helse og skolegang. Lagmannsretten bemerker at slike konflikter vil påvirke mors (B) omsorgsevne, som deretter kan forverre barnets omsorgssituasjon. Retten skriver følgende:

«Slik lagmannsretten ser det, vil felles foreldreansvar først og fremst innebære videreføring av en mulig konfliktarena. I likhet med tingretten mener derfor lagmannsretten at det foreligger særlige grunner for at B skal ha foreldreansvaret for C alene, og at det er til hans beste».

Ved sak LB-2018-151792 kom lagmannsretten under tvil til at samværet, av hensyn til barnets beste, burde reduseres i forhold til tingrettens dom. Grunnlaget er lagmannsrettens inntrykk av at far har brukt samværet som en arena for foreldrekonflikten, og det bemerkes at far har «... problematisert en rekke samvær med en konflikt om transporten frem og tilbake og satt egen helse opp mot Cs behov. Mor på sin side har kjørt C frem og tilbake».

Lagmannsretten legger videre til at de har et inntrykk av at:

«... den konstante uroen rundt samværene påvirker C på en negativ måte og på sikt kan være skadelig for henne. Den sakkyndige har registrert reaksjoner hos C rundt samvær som tap av humør og innesluttethet, som kan ses i sammenheng med den pågående foreldrekonflikten. Hvilket utbytte hun da vil ha av samværene, er usikkert. Lagmannsretten mener at ved et så høyt konfliktnivå vil et for hyppig samvær lett kunne bli en belastning for barnet og forstyrre hverdagen».

Lagmannsretten er på denne bakgrunn kommet til at det beste for barnet er et noe sjeldnere, men bedre planlagt og tilrettelagt helgesamvær. Ved spørsmålet om foreldreansvar nevnes det at både mor og far hver for seg har god omsorgsevne, men prognosen for et godt samarbeid er ifølge sakkyndig svært dårlig. Lagmannsretten har også inntrykk av at partene står langt fra hverandre, og at en dialog mellom dem om barnets behov og hva som er hennes beste, er urealistisk:

«Lagmannsretten viser også til det usedvanlige lange tidsrom konflikten har bestått med høy intensitet, og måten det har involvert C. (...) Felles foreldreansvar kan, når bostedspørsmålet er løst, danne en ny arena for en slik løpende konflikt, der C trekkes inn, noe lagmannsretten mener ikke vil være til barnet beste. Lagmannsretten finner at avgjørende vekt må legges på å skape varig ro om barnets omsorgssituasjon og de valg som skal treffes om hennes oppvekst».

Lagmannsretten konkluderer dermed at mor skal ha foreldreansvar alene.

Lagmannsretten var i sak LB-2019-44214 av den oppfatning at det forelå særlige grunner som tilsa at mor burde ha foreldreansvaret alene. Den sakkyndiges vurdering av saken stemte overens med bevis i saken, hvor det blant annet ble funnet at far har utsatt mor og hennes nettverk for trakassering over en lang periode. Det ble også ilagt et besøksforbud overfor mor og barnet. Lagmannsretten kom dermed med følgende vurdering i forhold til foreldreansvar:

«Lagmannsretten vurderer det ikke som sannsynlig at far med det første vil klare å endre sin holdning og væremåte overfor mor. Han anerkjenner heller ikke mor som

omsorgsperson og klarte ikke under ankeforhandlingen å si noe positivt om hennes omsorgsevner. Lagmannsretten er av den oppfatning at mor skal ha foreldreansvaret for C alene».

Spørsmålet i sak LB-2019-82488 var kun om far skulle ha foreldreansvar for barnet alene, eller om det skulle fastsettes et felles foreldreansvar. Det var allerede bestemt at barnet skulle ha fast bosted hos far, og samvær med mor. Lagmannsretten bemerker at et:

«... samarbeid om avgjørelser som ligger under foreldreansvaret vil forutsette enighet mellom foreldrene og dermed kunne gi grunnlag for konflikter. Dette er ikke til Cs beste, dels fordi manglende samarbeid kan legge hindre i veien for at det treffes gode avgjørelser for ham, herunder i spørsmål som gjelder hans fysiske og psykiske helse, og dels fordi økt konflikt mellom foreldrene i seg selv er negativt for ham og vil kunne svekke fars omsorgsevne».

Det legges videre avgjørende grunn i at tilliten mellom foreldrene har brutt sammen og at grunnlaget for et samarbeid til barnets beste, på grunn av konflikten mellom dem, er borte. Lagmannsretten kommer til at det foreligger særlige grunner som tilsier at far gis foreldreansvaret alene og at det er til barnets beste.

Foreldrenes høye konfliktnivå påpekes i sak LB-2018-82825, men lagmannsretten viser til enkelte unntak hvor foreldrene er enig om avgjørelser under foreldreansvaret, som valg av bosted, skolevalg, navnevalg og valg av trossamfunn. Lagmannsretten kommer dermed til et felles foreldreansvar og konkluderer med følgende:

«Dersom faren mister del i foreldreansvaret, er det en risiko for at barnas negative syn på ham sementeres, noe som er uheldig for barna, og som i sin tur vil kunne gjøre det enda vanskeligere å få i gang samvær med faren. (...) Selv om foreldreansvaret forblir felles, vil moren som barnas omsorgsperson ha kompetanse til å ta de nødvendige avgjørelser i dagliglivet».

I spørsmålet om samvær var det etter rettens syn:

«... ikke fare for at barna kan bli utsatt for fysiske overgrep, og det er heller ikke forhold ved faren som gjør det utilrådelig på varig basis å gi ham rett til samvær. Det er best for begge barna at de får hjelp til å bearbeide sine følelser for og relasjoner til faren slik at de kan ha samvær med ham. Vilåårene for å bestemme at det ikke skal være samvær er ikke til stede».

Det kom dermed til at far skulle ha samvær under støttet tilsyn ved de første ti samvårene, og det skulle videre fra dette skje en opptrapping i samvårene, uten tilsyn. Til tross for et høyt konfliktnivå, kan foreldre være enig i hva som er til barnets beste. Partene var i LB-2019-23304 enig i at konfliktnivået mellom dem var så høyt at foreldreansvaret skulle tildeles den parten hvor barnet bodde fast. Hvilket lagmannsretten var enig i.

Analysen viser at ved sakene hvor konfliktnivået er så høyt at foreldrene ikke er i stand til å ha kontakt med hverandre, faller ved at det ikke kan være et felles foreldreansvar mellom dem. I sakene hvor foreldrene viser antydning til å komme overens, blir det tillagt felles foreldreansvar, hvilket tyder på at grunnlaget til lagmannsretten i hovedsak ligger på kontakten mellom foreldrene.

6.2.4 Hva legges til grunn i lagmannsrettens begrunnelser i høykonfliktsaker hvor en forelder utøver vold?

I elleve av sakene i studien var foreldrenes høykonflikt preget av vold, enten mot en forelder, mot barna eller mot begge. Selv om de fleste gjelder vold mellom foreldrene, var det fire saker hvor en forelder hadde utøvd vold mot barnet, og tre saker hvor det ble mistenkt at barnet hadde blitt utsatt for vold. I de fleste tilfellene hvor en forelder var utsatt for vold, var minst ett barn vitne til volden mellom foreldrene.

Ved spørsmål om foreldreansvar i sak LB-2019-102509 legger lagmannsretten til grunn for at «Et felles foreldreansvar forutsetter at foreldrene har evne til å kommunisere med hverandre

for så vidt gjelder barnets interesser», hvor de etter konkret vurdering kommer til at mor skal ha foreldreansvar for barn C alene. Det gjøres kun rede for foreldreansvar ovenfor barn C i denne saken, hvor det drøftes rundt situasjonen der far har utøvd vold mot C. Det vises også til den langvarige konflikten mellom mor og far, hvor blant annet far har besøksforbud mot mor og barna, og at far har sendt truende tekstmeldinger til mor. Lagmannsretten legger videre til grunn at:

«C begrunner sin holdning til faren med at faren har utøvet vold mot ham og moren. Selv om det vil kunne forsterke den negative oppfatningen C har av A, at A fratras foreldreansvaret for ham, så mener lagmannsretten at guttens sterke ønske må tillegges betydelig vekt. (...) Lagmannsretten viser også til det som er beskrevet foran om Cs endrede fungering da den sakkyndige tok opp temaer knyttet til faren, og som også er beskrevet av B. Lagmannsretten finner derfor at det vil være grunn til bekymring for guttens videre utvikling dersom avgjørelser som vedrører ham, skal avhenge av farens medvirkning».

Det kom til at partene skulle ha felles foreldreansvar og et bredere samvær i sak LB-2019-84103, selv om det ble meldt av mor at far har utøvd vold mot både henne og barnet flere ganger. I spørsmålet om samvær kommer lagmannsretten til at:

«... det ikke er tilstrekkelige holdepunkter for at C vil bli utsatt for vold av far under samvær av kortere varighet. Selv om retten legger til grunn at far trolig har klapset eller slått C med flat hånd én eller eventuelt to ganger, er det ikke tale om systematisk eller grov vold. C var den gang bare halvannet år gammel. Dette er nå tre år siden, og det er ingen indikasjoner på at hun husker hendelsen eller er traumatisert av den – eller av eventuelt å ha vært vitne til at far var voldelig mot mor. Det vises blant annet til rapportene fra henholdsvis rettsoppnevnt sakkyndig og personen som har ført tilsyn under samværene».

Det blir videre av sakkyndig beskrevet at barnet tidligere ikke har hatt negative reaksjoner i tilknytning til samvær, som trolig tilskrives mors forberedelse til samvær. Tilsynsfører ved

tidligere samvær, har oppfattet det som positivt for barnet. Lagmannsretten legger i en slik situasjon til grunn at samværet bør utvides, både av hensyn til far og til barnet. Det kommer frem at far trolig har mangler ved impuls kontroll og en tendens til grenseoverskridende atferd. Det er også lenge siden far har tatt del i omsorgen for barnet, og de har bare møttes tre ganger det siste halvannet året. I lys av dette mener lagmannsretten at «... for å opprettholde Cs følelse av trygghet, er lagmannsretten likevel under tvil kommet til at de første samværene bør være under beskyttende tilsyn». Ved spørsmålet om foreldreansvar legger lagmannsretten til grunn at barnet ikke har noen særlige omsorgsbehov, verken av fysisk eller psykisk art. Det fremkommer at «mors motvilje og eventuelle frykt for far i denne saken ikke utgjør tilstrekkelige særlige grunner til at mor kan få foreldreansvar alene». Mor har tidligere forsøkt å flytte ut av landet med barnet, uten å informere far. Far har også gjort en avtale med ambassaden i et annet land, for å gi reisesamtykke. Når foreldreansvaret er delt, kan ingen av foreldrene flytte ut av landet. Grunnet begge foreldrenes ønske om å forlate landet med barnet, konkluderer retten med å fastsette et felles foreldreansvar.

I sak LH-2021-114869 var lagmannsretten av den forståelse at straffesaken til far var sentral for vurderingen av samværsspørsmålet. Ved dette påpeker lagmannsretten følgende:

«Lagmannsretten finner at det ut fra Cs fungering og omstendighetene rundt straffesaken ikke er grunnlag for å konkludere med at det skal etableres samvær uten tilsyn. Selv om A tar avstand fra handlinger som er omhandlet i siktelsen og at han overfor lagmannsretten har gitt uttrykk for at han i fremtiden ikke vil gjenta handlinger han kan kritiseres for, er det på grunn av de omstendigheter som ligger til grunn for straffesaken en reell risiko for grenseoverskridende handlinger med skadepotensiale for C dersom det gjennomføres samvær uten tilsyn. Dette er betraktninger som må tillegges betydelig vekt i spørsmålet om samvær er til barnets beste».

Mor viser bekymring for at samvær, også under tilsyn, ikke er til barnets beste. Barnet uttrykker selv at han ønsker å treffe far igjen. Lagmannsretten redegjør for viktigheten med at et barn har kontakt med begge foreldre og hevder at brudd i kontakten med far vil representere en risiko for barnets utvikling, hvilket igjen kan få betydning for barnets relasjon til mor. Lagmannsretten finner det:

«... lite sannsynlig at A under samvær under tilsyn, i samtale eller ved handling, vil utsette C for noe som utgjør risiko for skade. I den grad det gjenstår en risiko, vil en tilsynsperson ha anledning og plikt til å gripe inn. Lagmannsretten er av den oppfatning at samvær i praksis ikke vil medføre risiko for at C vil bli utsatt for skadelige hendelser».

Videre finner de det lite sannsynlig at barnet vil bli retraumatisert av samvær, på grunnlag av at barnet ikke har gitt uttrykk for noe som kan tilsi at han er utsatt for et traume.

Lagmannsretten kommer dermed til at det skal være samvær mellom far og sønn, under beskyttet tilsyn. Dette forutsetter at samvær skal *avbrytes dersom det oppstår omstendigheter som gjør at det av hensyn til C ikke er forsvarlig å gjennomføre samværet.*

Lagmannsretten sto ovenfor et vanskelig valg i sak LG-2021-105691, hvor far få dager etter tingrettens dom ble fengslet i to år og seks måneder for mishandling av mor. I denne sakens spørsmål om samvær kan lagmannsretten imidlertid ikke se at det foreligger dokumentasjon som underbygger at det er en reell fare for at far vil utsette barnet for psykiske eller fysisk vold under samvær. Dette grunnet far *kun* er dømt for vold mot mor. Selv om barnet har vært til stede under voldsutøvelsen, er ikke dette i seg selv tilstrekkelig til å konstatere en reell fare for vold mot barnet i dagens situasjon. Den sakkyndige i saken gir uttrykk for at barnet har sterk tilknytning til begge foreldre, og at det er til barnets beste å sikre en regelmessig kontakt med far. Det påpekes videre at det finnes en risiko for skadevirkninger om relasjonen opphører, og lagmannsretten bemerker:

«Det er ved samværsnekt nå fare for en varig svekkelse av tilknytning mellom far og barn. Hvis samvær ikke etableres, vil det i realiteten samlet sett kunne gå flere år med lite eller intet samvær mellom far og C, før det foreligger rettskraftig avgjørelse i saken. Etter lagmannsrettens syn vil det ikke være til barnets beste».

Til tross for at samværene blir en påkjenning for mor, er det etter lagmannsrettens vurdering likevel til barnets beste å gjennomføre samvær mellom far og barnet.

Lagmannsretten deler spørsmål om foreldreansvar og samvær i sak LV-2021-9842. I spørsmål om samvær viser de til bevisførselen som tilsier at far sannsynlig har utsatt barnet (A) for psykiske og fysiske krenkelser. Det legges til grunn at barnet i enhver form avviser kontakt

med far, og at han har en sterk opplevelse av utrygghet ved kontakt med far. Videre skriver lagmannsretten at «... det i dagens situasjon er risiko for at A kan bli utsatt for nye krenkelser ved ny kontakt med far. Særlig viktig er at As frykt kan utløse ny utrygghet hos gutten også uten nye krenkelser». Videre viser de til at barnet har hatt en positiv utvikling gjennom det siste året, og at dette må ses i lys av at han har opplevd trygghet i omsorgssituasjonen hos mor, og ro i forhold til den vanskelige relasjonen til far. Ved dette mener lagmannsretten følgende:

«Etter lagmannsrettens oppfatning er det i den aktuelle situasjonen ikke forsvarlig å tvinge A til å ha samvær med far. Lagmannsretten ser ikke holdepunkter for at vegringen skyldes sabotering av samvær eller manipulasjon fra mor e.l. Det er sannsynlig at A vil trenge bistand for å bearbeide sine opplevelser med far og få nødvendig trygghet før fornyet kontakt. Også beskyttet samvær vil etter lagmannsrettens oppfatning nå innebære en uakseptabel belastning».

Lagmannsrettens begrunnelse var dermed at det med hensyn til barnets beste ikke blir tillagt samvær, men understreker at resultatet ikke innebærer et endelig brudd i relasjonen mellom far og barnet.

Analysens funn tyder på at lagmannsrettens begrunnelser i saker om vold i hovedsak ligger ved barnas psykiske fungering, og om de viser tegn til traumer over foreldrenes bruk av vold. I sakene hvor en forelder har brukt, eller det er antydning at foreldereren har brukt vold, blir det tillagt samvær dersom barnet uttrykker at det ønsker samvær og/eller ikke viser tegn til traumer. Dersom barnet uttrykker at det ikke ønsker samvær og/eller viser tegn til traumer, tilgis det ikke samvær. Lagmannsrettens grunnlag er som regel med hensyn til barnets beste, at det beste for barna er å ha kontakt med begge foreldre. I sakene hvor det blir tillagt samvær, blir det alltid tillagt med støttet tilsyn.

6.2.5 Er en forelders psyke et hinder i spørsmål om samvær og foreldreansvar?

Ved 10 av 15 saker i studien var det minst én forelder som hadde en form for psykiske problemer. Blant disse var alkohol- og rusproblemer, PTSD og ADHD mest sentral.

Det var i sak LB-2019-80582 enighet mellom begge parter at det skulle være samvær mellom mor og barna. Lagmannsretten sa seg også enig i dette. Mor hadde erkjent at hun i perioder har drukket mye alkohol, og har hatt alvorlig psykiske problemer. Hun har også diagnosen «Emosjonell ustabil personlighetsforstyrrelse». Spørsmålet i saken var om det skulle være støttet tilsyn under samvær, og omfanget av samvær. Lagmannsretten er av den oppfatning at:

«... mor nå er mer stabil og har en større innsikt i sin egen situasjon og hvordan barna opplever henne. I likhet med den sakkyndige mener lagmannsretten likevel at samvær bør skje under tilsyn og peker særlig på mors forhold til alkohol. Lagmannsretten er derfor enig med tingretten i at det bør være samvær med støttet tilsyn. Lagmannsretten ser ikke bort fra at mor på sikt vil kunne få et så avklart forhold til alkohol at samvær vil kunne finne sted uten tilsyn».

Det legges videre til grunn at det bør være støttet tilsyn ved samværene i to år, grunnet den usikkerheten som per i dag foreligger med hensyn til mors forhold til alkohol og hennes livssituasjon. Far ønsket avslutningsvis å ha foreldreansvar alene, med grunnlag i at han ønsker å flytte ut av landet med barna. Dette ble forkastet av retten, hvor de kom til at *«På denne bakgrunn finner ikke lagmannsretten at fars ønske om flytting ut av landet er en særlig grunn som tilsier at far tilkjennes foreldreansvaret alene».*

Lagmannsretten kom, i sak LB-2018-190484, til at far skal ha samvær med barna, med en periode med støttet tilsyn. Mor har fått diagnosen PTSD, på grunnlag av traumatiske hendelser knyttet til samlivet med barnas far. Mor ønsker derfor ikke at far skal ha samvær, fordi dette går ut over hennes psyke. Lagmannsretten påpeker at de *«... har forståelse for at mor opplever det som vanskelig å forholde seg til A, og at hun for egen del ikke vil ha noe med ham å gjøre».* Og følger opp med at vurderingen i saken tar hensyn til hva som er best

for barna. Lagmannsretten konkluderer med at barna skal ha samvær med far og legger følgende til grunn:

«(avklaringen) ... vil bidra til å skape en fast, trygg og forutsigbar ramme om samværene. Dessuten vil da perioden med rettssaker – som mor har fremhevet som en stor belastning – etter alt å dømme være over. Samlet sett bør dette kunne medføre at mor – i alle fall på noe sikt og med fortsatt bistand fra sin nære familie – vil kunne hjelpes med å håndtere samværene bedre, slik at hennes reaksjoner ikke går ut over C. Som nevnt legger lagmannsretten til grunn at fars samvær med C er av verdi for datteren, og at samværene ikke isolert sett innebærer noen risiko for C».

Lagmannsretten mener at hensynet til mor og barnas omsorgsbasis kan sikres ved at det fastsettes en gradvis opptrapping av samværene, og at de første skal gjennomføres som støttet tilsyn. *«Lagmannsretten slutter seg i det vesentlige til tingrettens vurdering av behovet for støttet tilsyn under samværene. Det er først og fremst hensynet til å trygge mor (...), men også hensynet til barna og far».* I spørsmålet om foreldreansvar legger lagmannsretten til grunn for at det ikke finnes særlige grunner som tilsier at det ikke skal være felles foreldreansvar. Med bakgrunn i lagmannsrettens vurdering av samvær, vil mor på sikt måtte forholde seg til far, og det må skje en informasjonsutveksling mellom dem. Det er heller ikke forhold ved far som gjør han uegnet til å ta del i foreldreansvaret. Lagmannsretten kommer dermed til at det skal være felles foreldreansvar mellom partene.

I en sak hvor mor hadde en så stor frykt for far, at hun ikke klarte å ta innover seg at barnas negative holdninger ovenfor faren var skadelig for dem, ble det vurdert om mor trengte psykologisk behandling for å kunne hjelpe dem på dette området (LB-2018-82825). Det ble videre vurdert at far har en *«mye lengre vei å gå psykoterapeutisk før han kan bli i stand til å tilby barna en gjennomgående væremåte som er psykologisk nærende for begge barna».* Etter både dokumentasjon og samtaler mente retten at *«fars fungering på flere områder sannsynligvis er direkte skadelig for barnas psykologiske utvikling».* Basert på en samlet vurdering kom likevel lagmannsretten til at det var best for barna at foreldrene har foreldreansvaret sammen.

I sak LG-2021-105691 hvor far hadde mishandlet mor ved vold og andre krenkelser, fant lagmannsretten at det ikke fantes grunn for å ikke fastsette samvær mellom far og barnet. Dette til tross for at det fremkommer alvorlig bekymring for mors psykiske helse og konsekvenser for hennes omsorgsutøvelse, gjennom redegjørelse fra psykiater:

«Hennes vurdering er blant annet at med det samvær tingretten har fastsatt «vil mor leve med kontinuerlig retraumatisering» og at det vil «true foreldrefunksjonene hennes». Etter hennes vurdering vil hyppige samvær være den største belastningen for mor. Som årsak er det oppgitt at mors PTSD vil bli trigget kontinuerlig. Cs reaksjoner og utspill, og det at mor fratras muligheten til å beskytte barnet sitt, vil trigge henne mer enn noe annet. Det vil true mors omsorgsfunksjon på en måte som vil kunne bli skadelig for C».

Videre fra dette konkluderer lagmannsretten at det ved «samværsnekt er fare for en varig svekkelse av tilknytning mellom far og barn. Hvis samvær ikke etableres, vil det i realiteten kunne gå flere år med lite eller intet samvær». Dette var etter lagmannsrettens syn ikke til barnets beste.

Dette tyder på at lagmannsretten ved spørsmål om foreldrenes psyke i saker om høykonflikt, i størst grad legger vekt på hva som er til barnets beste, heller en forelderen. Dette vises å være et argument fra lagmannsretten i flere av sakene om foreldrenes psyke, med unntak av en sak, hvor foreldrene får felles foreldreansvar til tross for lagmannsrettens vurdering om at fars fungering var skadelig for barnas psykologiske utvikling.

7.0 Diskusjon

Studiens hensikt har vært å undersøke hvordan lagmannsretten vurderer spørsmål om foreldreansvar og samvær i saker om høykonflikt. Videre har studiens mål vært å studere barnas psykiske og fysiske reaksjoner i sakene, foreldres høykonflikt i forhold til risiko hos barn, hvordan lagmannsretten vurderer barnets rett til medvirkning og barnets beste, om foreldrenes høykonflikt som egenhet blir vurdert, hva som legges til grunn i sakene hvor en utøver vold og om foreldrenes psyke står til hinder ved lagmannsrettens vurderinger. I dette kapitlet jeg skal diskutere studiens funn i lys av Bronfenbrenners økologiske modell, tilknytningsteori og tidligere relevant forskning og lovmessige rettigheter og begreper om tema fra funnene.

7.1 Psykiske og fysiske reaksjoner

Alle barna i de utvalgte sakene i studien, med unntak av tre barn, viser ett eller flere tegn til psykiske reaksjoner. Dette vises i form av tilknytningsforstyrrelser, psykiske og fysiske problemer, atferdsproblemer eller problemer på skolen og sosialt. Vurderingene er gjort av både lagmannsretten, sakkyndige i sakene og, ved noen saker, psykologer. De sakkyndiges vurderinger av barnas psykiske og fysiske reaksjoner samsvarer med tidligere forskning om temaet, som finner at langvarig konflikt mellom foreldre kan være skadelig for barnet (Nilsen et al., 2012), (Rød et al., 2008). Gjennom analysen kommer det fram at «*psykiske og fysiske problemer*» som risikofaktor utgjør størst påvirkning hos barna i høykonfliktsakene i denne studien. I lys av dette fant Cummings et al. (2015) i deres studie at familiekonflikt var relatert til psykiske plager som angst, depresjon, atferdsforstyrrelser og andre problemer. Det vil være viktig å påpeke at studien av Cummings et al. (2015) var undersøkt på ungdommer, mens denne studien kun tar for seg fire barn som er over ti år. Ungdommene kan dermed være offer av konflikt over lengre tid, enn barna under ti år. I forhold til langvarig foreldrekonflikt påpeker Heggdalsvik (2020) at det er en økt risiko for barns helse og utvikling ved dette, uavhengig av om foreldrene bor sammen, om de aldri har bodd sammen og om det er ved samlivsbrudd. Det vises å være ekstra uheldig dersom konflikter varer over tid og at den blir det viktigste kjennetegnet ved foreldrenes relasjon (Heggdalsvik, 2020). I likhet viste studien til Rød et al. (2008) at barna framsto som sårbare og var preget av emosjonelle belastninger opptil åtte år etter domstolsbehandlingene. Videre i studien finner jeg at flere av barna er

preget av negative følelser som blant annet frykt, aggressivitet og uro i kroppen. Dette står i likhet med Rød et al. (2008) som fant at barn i deres undersøkelse var preget av negative følelser som aggressive og engstelige følelser, og Størksen et al. (2012) som fant at barn med skilte foreldre virket mer engstelig og trist enn barna med foreldre som fortsatt bodde sammen.

Lagmannsretten fremlegger også flere ulike aspekter ved barna i sakene som kan være skadelig for deres utvikling. De fleste av barna i studien er blitt utsatt for en type omsorgssvikt. Foreldrekonflikt kan påvirke foreldrenes omsorgsevne og barnas omsorgssituasjon (Heggdalsvik, 2020). Dette kan vi se i lys av Bronfenbrenners (1979) økologiske modell, under mikronivået. Omsorgssvikt kan være et hinder for barns utvikling, som blir påpekt av lagmannsretten i flere saker. Barnets utvikling blir tatt til vurdering i de fleste sakene i studien, hvor lagmannsretten legger stor vekt på hva som er til barnets beste i forhold til deres utvikling. En sentral del av barnets utvikling er deres tilknytning til omsorgspersoner. Det fremkommer fra analysen at også «*tilknytningsvansker*» påvirker en relativt høy andel av barna i studien, hvor 8 av 18 barn ble beskrevet å ha en utrygg tilknytning til en av foreldrene. Ut fra Ainsworths teori kan utrygg tilknytning kategoriseres under både klassifikasjonstype A (*utrygg og unnvikende tilknytning*) og klassifikasjonstype C (*utrygg og ambivalent tilknytning*) (Gulbrandsen, 2017). Forskjellene mellom de var at noen av barna i større grad var opptatt av å leke og unngå omsorgspersonen i samværssituasjoner, mens andre barn viste sint avvisning i gjenforening under samvær.

Både Cummings et al. (2015) og Troxel et al. (2004) påpeker viktigheten av emosjonell sikkerhet når et barn står i foreldrenes høykonflikt. Sistnevnte hevder at tidligere eksponering for høykonflikt gjør det vanskelig for barn å opprettholde emosjonell sikkerhet, og at barn kan bli påvirket negativt både atferdsmessig og kognitivt om de opplever tilbakevendende trusler mot deres emosjonelle sikkerhet. Et tema som går igjen i sakene er viktigheten av stabilitet. I de 13 sakene hvor barna viste psykiske eller fysiske risikofaktorer, ble stabilitet og forutsigbarhet lagt fram i syv av dem. Et annet viktig funn fra analysen er at tre av barna, til tross for å være ressurssterk, vises å ha underliggende problemer på skolen, som blir påvirket og eskalert ved foreldrenes høykonflikt. Dette kan vi se i lys av Størksens et al. (2012) funn om at ansatte i skoler og barnehager bør gjøres klar over barn som opplever foreldrekonflikt

og skilsmisse. Dersom skolen har informasjon om at barnet går igjennom slike konflikter, kan det bidra til tilrettelegging for dem.

7.2 Barnets rett til å bli hørt og barnets beste

Det er dokumentert i ti av sakene i studien at barnet har fått uttrykt sin mening og blitt hørt i spørsmål om foreldreansvar og samvær. Når et barn er i stand til å danne egne synspunkt i saken det dreier seg om, skal foreldre høre hva barnet mener før det blir tatt avgjørelser om personlige forhold for barnet (Barnelova, 1981). Det skal legges vekt på hva barnet mener alt etter hvor gammelt og modent barnet er. Et barn som er fylt syv år, og yngre barn skal få informasjon og mulighet for å ytre sin mening, og når et barn er fylt tolv år, skal det legges stor vekt på dets meninger. Gjennom analysen kommer det fram at barnas «ønske» er vektlagt ved 8 av 22 barn, både i form av å *ikke* ville ha samvær med en forelder, og å ville ha samvær med en forelder. I aldersgruppen to til fire år er det ingen dokumentasjon, med unntak av en sak, på om lagmannsretten har tatt barnas mening til vurdering, trolig grunnet alder. I unntaket viser lagmannsretten til at barnets mening ikke er innhentet grunnet barnets lave alder. Ved to av de syv sakene er barna bestemt på at de ikke ønsker kontakt med far, hvor den ene saken består av tre søsken som alle har samme mening om dette. Analysens funn tyder på at det ved 9 av de 15 utvalgte sakene er dokumentert at barnet har uttrykt sin mening i spørsmål om samvær og/eller foreldreansvar, og dermed har brukt sin rett til å bli hørt. Dette må dog ses i sammenheng av at lagmannsretten ved flere saker påpeker muligheten av at barnas mening kan ha blitt manipulert av en av foreldrene. I lys av dette fant Strandbu et al. (2016) at balansen mellom retten å bli hørt og barnets rett til beskyttelse henger sammen med å la barn uttale seg, fordi barna blant annet kan føle seg manipulert av en eller begge foreldrene og føle seg presset til å uttale seg. Med dette kan vi igjen ta for oss Shiers medvirkningstrapp, som på best mulig måte skal få fram barnets mening i saker som dette (Havnen et al., 2020).

Strandbu et al. (2019) fant at antallet barn som blir hørt av mekler har økt betydelig de siste årene mens Skjørten & Sandberg (2019) bare fant at 7 av 53 barn fra deres studie ikke fikk uttrykt mening. I forhold til hva barnet uttrykker og hva rettens begrunnelse faller på, er det syv av de ni sakene kommet til en beslutning som er i likhet med hva barnet ønsket. Studiens funn samsvarer dermed med tidligere forskning. Barnets beste blir brukt som argument fra lagmannsretten ved de fleste sakene i studien. Et annet interessant funn fra analysen var to søsken på ti og åtte år som begge uttrykket at de ikke ønsker å treffe far, men lagmannsretten

til tross for dette vurderte at det til barnas beste var å fastsette samvær. Dette var etter lagmannsrettens begrunnelse grunnet mistanke om manipulasjon fra mor. I lys av dette kan vi ta for oss Haugen et al. (2010) som hevder at barnets beste ikke kan defineres uten hensyn til barnets synspunkter. Lagmannsretten påpeker, i likhet med Skjørten (2021), i så og si alle sakene viktigheten av å ha kontakt og tilknytning til begge foreldre. De henviser til Barneloven § 43 som tilsier at den forelderen som barnet ikke bor fast med har rett til samvær, og dersom samvær ikke er til beste for barnet, må retten avgjøre at det ikke skal være samvær. Omfanget av samværet skal også ta hensyn til barnets beste, blant annet barnets alder, best mulig samlet foreldrekontakt og barnets kontakt med nærmiljøet. I forhold til barnets beste, blir det i all hovedsak lagt vekt på barnas trygghet. I spørsmål om samvær blir det tillagt støttet tilsyn for å sikre barnas trygghet i åtte av sakene i studien.

7.3 Vektleggelse av foreldres høykonflikt

Utvalget av saker i studien viste at åtte av sakene endte med at en av foreldrene fikk foreldreansvar alene, og ved disse åtte sakene var seks av dem tillagt «mor». De seks resterende sakene besto av et felles foreldreansvar. To foreldre kan ha felles foreldreansvar til tross for at de ikke bor sammen. Rettens begrunnelser for å kun gi én forelder foreldreansvar viste seg gjennom analysen å ha et tema som stadig ble lagt til grunn. Evnen og viljen til å samarbeide blir beskrevet av lagmannsretten, i de aller fleste sakene, som viktig for å kunne ha et felles foreldreansvar for barnet. Ved et høyt konfliktnivå vil det sannsynlig være vanskelig å kunne samarbeide, og dette blir påpekt som et grunnlag for å ikke gi foreldrene felles foreldreansvar ved fire av sakene i studien. I en av disse fire sakene er samarbeidet mellom foreldrene så dårlig at lagmannsretten vurderer å redusere samværene mellom far og barnet. Dersom foreldrene er i stand til å kunne samarbeide, vil de ifølge Cummings et al. (2015) kunne redusere barnas risiko for psykiske problemer videre ved å påvirke eller endre mønstre for familiens negative konfliktløsning.

I to av sakene beskriver lagmannsretten foreldrenes høykonflikt som såpass høy at dersom det er direkte kontakt mellom foreldrene, vil dette negativt påvirke barnets psykiske og fysiske helse. I lys av dette tok Heggdalsvik (2020) for seg hvordan vedvarende konflikt mellom foreldre både før, under og etter et samlivsbrudd kan være belastende og gi konsekvenser for foreldres omsorgsevne og barnas omsorgssituasjon. Et såpass høyt konfliktnivå mellom foreldrene kan det etter Øverlien (2018) sees på som en form for psykisk omsorgssvikt.

Ved foreldres høykonflikt påpeker Heggdalsvik (2020) at det trengs en konkret helhetsvurdering av hyppighet, varighet og intensitet for å kunne gjøre vurderinger av dens konsekvenser for barnas omsorgssituasjon. Som tidligere nevnt i studien er det gjort forskning som viser at foreldrenes høykonflikt kan påvirke barns utvikling, hvor lagmannsretten må bedømme risiko av mulig utfall for barn på bakgrunn av dette, som blir en del av deres kliniske skjønnsvurdering. Ingen av foreldrene i denne studien bor sammen. Dette kan ses i lys av Helland et al. (2020) funn, hvor de fant at foreldre som bor fra hverandre har en mer verbal og fysisk aggresjon, og involverer barna mer i konfliktene, mens blant foreldrene som bodde sammen ble flere konflikter løst. Når foreldrene har en dårlig konfliktløsning kan dette innebære at barna får vansker knyttet til foreldrekonfliktene, til tross for at de er mindre hyppige. Lagmannsretten legger vekt på at dette er en viktig evne for å kunne gi best mulig omsorg for barnet, ved et mulig felles foreldreansvar. Det blir videre fremlagt ved så og si alle sakene, viktigheten i å ha kontakt med begge foreldre, til tross for et høyt konfliktnivå. I lys av dette påpeker Haugli (2011) problemstillingen i å sikre barnet *best, mest* eller *størst* samlet foreldrekontakt. Dette vil være en del av lagmannsrettens skjønsmessige vurdering i henhold til barnets beste, og det tyder på at det i denne studien i størst grad faller under *best* samlet foreldrekontakt. Dette samsvarer igjen med hva Haugli (2011) hevder er det beste for barnet.

7.4 Foreldres bruk av vold

Det er meldt om vold i elleve av de utvalgte sakene i studien, enten ved at en forelder er utsatt for vold eller at barnet er blitt utsatt for vold av en forelder. Når en forelder blir utsatt for vold, vil det være sannsynlig at et barn har fått med seg dette, om hendelsen utføres med barnet til stede. Å være vitne til vold blir som tidligere nevnt sett på som en form for psykologisk eller emosjonell vold (Øverlien, 2018). Det vil være relevant å påpeke at det er flere tilfeller ved sakene i studien, at en av partene i saken har anmeldt den andre part for vold, men dette er blitt henlagt eller bortlagt på grunnlag av mangelen på bevis. I sakene hvor barnet uttrykker mening og etter sakkyndigs vurdering har traumer, blir den forelderen som har utøvd volds rett til samvær og foreldreansvar fratatt. I sakene hvor det kun er en forelder som er blitt utsatt for vold, og/eller barnet ikke viser tegn til traumer eller frykt for den forelder som har utøvd vold, blir det vurdert at det skal være samvær mellom barn og forelder. Dette på grunnlag av vurdering av barnets beste, for å ikke etablere en utrygg tilknytning eller et brudd i kontakten med denne forelderen. Et brudd i kontakten med en forelder vil ifølge

lagmannsretten representere risiko i barnas utvikling. Dette gjenspeiles i Troxel & Matthews (2004) modell, som fant at barns helsekonsekvenser i forhold til foreldrekonflikter hadde en sammenheng med endring og forverring av forholdet mellom barna og foreldrene. Når foreldrenes konflikt består av et konstant høyt nivå av sinne og vold, vil det være vanskelig for barn å opprettholde deres emosjonelle sikkerhet. Vi kan se hvordan den emosjonelle og fysiske sikkerheten til barna blir vektlagt, ved at det blir pålagt beskyttet tilsyn ved samvær i sakene som omhandler vold. I lys av dette hevder Aadnanes (2020) at det å oppleve vold i barndommen kan gi økt risiko for psykiske helseproblemer som depresjon, angst og PTSD i voksenlivet.

På bakgrunn av at barna i studien fortsatt er barn, vil det være relevant, i lys av hva Aadnanes (2020) påpeker, å tenke over om barna vil utvikle senproblemer i ungdomsårene og/eller voksenlivet, som konsekvens av volden mellom foreldrene, eller volden mellom barn og forelder. I tillegg fant studien til Rosser-Limiñana et al. (2020) at partnervold ofte var relatert til tilpasningsproblemer hos barn, og et stort antall barn viste atferds- og emosjonelle problemer hos barna som hadde vært vitne til vold mellom foreldrene. Hvor lenge man lever med volden har også noe å si for hvordan det påvirker en person videre i livet. I forhold til barna i studien er foreldrene flyttet fra hverandre i alle sakene, noe som kan minimere risikoen for å oppleve vold mellom foreldrene. I lys av dette kan vi se hvordan lagmannsretten legger til grunn for støttet tilsyn for å beskytte barnet, i åtte av sakene.

7.5 Foreldres psyke til hinder i spørsmål om foreldreansvar og samvær

Av studiens 15 saker, er det dokumentert om foreldre med en form for psykisk vanske i ti av dem. Forskning viser at barn med psykisk syke- eller rusmiddelsavhengige foreldre i alle faser av barndommen er utsatt for både biologiske og psykososiale faktorer som kan føre til uheldig utvikling (Rørvik, 2017). Et tema som går igjen i sakene om foreldrenes psyke, er at «mor» har utviklet PTSD som følge av konfliktfylt samliv med «far». Dette blir da et argument fra mødrenes side, ved at samvær og felles foreldreansvar blir en så stor belastning at det vil gå ut over mødrenes psyke og omsorgsevne. Når en forelder har psykiske problemer, vil dette kunne være et hinder for foreldrenes evne til å gi barna god nok omsorg. Barn og ungdom som vokser opp med foreldre med psykiske helseproblemer, vil i tillegg til å oppleve en

belastning av dette, ofte oppleve tilleggsbelastninger som foreldrekonflikter, skilsmisser, savn og såre følelser (Halsa & Aubert, 2016).

I sakene som omhandler mors PTSD vektlegger lagmannsretten som regel barnets beste prinsipp, hvor de blant annet påpeker faren for at samværsnekt vil svekke barnets tilknytning til forelderen. Tidligere internasjonal forskning viser at barn som har foreldre med psykiske lidelser har større sannsynlighet for å utvikle emosjonelle vansker, atferdsforstyrrelser og kognitive utviklingsforstyrrelser (Myrvoll et al., 2004). Dette gjelder særlig foreldre med depressiv lidelse, personlighetsforstyrrelser og fremskreden alkohol og stoffmisbruk. Det er beskrevet at minst en forelder har eller har hatt et rusproblem ved fem av sakene i studien, hvor dette kun blir tatt opp som et problem i én av sakene. Ved denne saken blir det tillagt støttet tilsyn ved samvær med mor grunnet hennes forhold til alkohol. Analysens funn tyder på at foreldrenes psyke, ved sakene i denne studien, ikke står til hinder i spørsmål om foreldreansvar og samvær. Lagmannsretten legger vekt på barnets beste, som er å ha kontakt med begge foreldre.

I saken hvor mor misbruker alkohol blir far tildelt foreldreansvar alene, men mor får rett til samvær til tross for at barna virker utrygg ovenfor mor. Rørvik (2017) påpeker risikoen for barn av psykisk syke og rusavhengige foreldre, hvor de har dobbelt så høy risiko for å oppleve negative utfall i form av psykiske lidelser, rusmiddelmissbruk, mishandling, vold sammenlignet med andre barn og unge. Barn som vokser opp med foreldre med psykiske helseproblemer er ifølge Halsaa & Aubert (2016) i utgangspunkt ikke i behov av behandling, men deres oppvekstvilkår kan være preget av risikofaktorer. Det kan dermed være viktig å sette inn forebyggende tiltak, noe lagmannsretten muligens tar til ettertanke når de fastsetter støttet tilsyn ved saken hvor mor misbruker alkohol.

8.0 Oppsummering og konklusjon

Studien viser at lagmannsrettens begrunnelser i saker om høykonflikt mellom foreldre, stadig faller på hva som er til barnets beste, både ved spørsmål om vold, foreldrenes psyke og ved barnets rett til å bli hørt. Den store betydningen barnets beste får i beslutningene, brukes i sammenheng med andre begreper som tilknytning til en av foreldrene, barnas omsorgsbehov, barnas utvikling og faren for relasjonsbrudd med en av foreldrene. En annen viktig faktor i beslutning av samvær og foreldreansvar er hvorvidt foreldrene kommer overens og makter å samarbeide. Det er en klar sammenheng mellom dårlig samarbeid og foreldres høykonflikt. Langvarig konflikt, sammen med andre risikofaktorer som påvirker barnet, utgjør større sannsynlighet for at barnet utvikler problemer, eksempelvis dersom foreldrene står i en høykonflikt og i tillegg misbruker rus, eller utøver vold. Disse barna utsettes for omsorgssvikt som blir et hinder for deres utvikling og på sikt kan være skadelig for barnet.

Barns påvirkning av foreldrenes høykonflikt samsvarer i denne studien opp mot tidligere forskning, med at 86 prosent av barna i studien er beskrevet å ha en form for konsekvens som følge av foreldrenes høykonflikt, hvor det blant annet er identifisert utrygg tilknytning, atferdsproblemer, psykiske og fysiske reaksjoner, som igjen bidrar til vansker i skole- og sosiale settinger.

8.1 Studiens styrker og begrensinger

Det er ikke alle saker i Norge som publiseres ved Lovdata.no, bare et utvalg saker blir tilgjengelig, og studiens 15 utvalgte saker gir ikke tilstrekkelig innsikt til å konkludere med lagmannsrettens begrunnelser i saker om høykonflikt, samvær og foreldreansvar. Valget av studiens metode låser funnene til det som står i dokumentene, og det vil være en mulighet for at det er relevante deler i sakene som ikke kommer frem der. Det gir heller ingen mulighet for etterspørring av barna eller andre parter i saken. Til tross for dette mener jeg at studiens dokumenter bidrar i stor nok grad til å kunne svare på studiens problemstilling.

Det finnes lite nordisk forskning om hvordan lagmannsretten begrunner høykonfliktsaker, spesielt gjennom dokumentanalyse, og jeg vil med denne studien bidra til litt bredere kunnskap om, og bedre bevissthet rundt, hvordan lagmannsretten begrunner saker om

høykonflikt, samt hvordan barna blir påvirket av å stå i denne konflikten. Studiens funn vil også kunne bidra til relevant kunnskap i barnevernets arbeid om foreldrekonflikt.

8.2 Videre forskning

Å ta for seg et større utvalg av saker, eller ta i bruk metode i form av kvalitativt intervju eller fokusgruppe intervju, vil kunne bidra til et mer nyansert resultat. Ved metode i form av intervju vil det kunne gi muligheter for å stille egne og direkte spørsmål, med mulighet for oppfølgingsspørsmål, som kan bidra til en bredere forståelse av innhold av beslutningene. I videre forskning vil det også være relevant å studere hvordan barna påvirkes av foreldrenes høykonflikt over en lengre periode, fra barndom til ungdomsår. Det vil samtidig være interessant å ta for seg foreldrekonfliktsaker i forhold til barnevernets arbeid.

Litteraturliste

- Aadnanes, M. (2020). *Vold mot barn og unge i nære relasjonar : barnevernfagleg kunnskap* (1. utgåve. utg.). Gyldendal.
- Anderson, S. R., Anderson, S. A., Palmer, K. L., Mutchler, M. S. & Baker, L. K. (2010). Defining High Conflict. *The American journal of family therapy*, 39(1), 11-27. <https://doi.org/10.1080/01926187.2010.530194>
- Ask, T. A. & Eide, S. B. (2018). *Barnevernets begreper - i bevegelse*. Gyldendal.
- Barnelova. (1981). *Lov om barn og foreldre* (LOV-1981-04-08-7). Lovdata. <https://lovdata.no/lov/1981-04-08-7/>
- Barnevernloven. (1992). *Lov om barneverntjenester* (LOV-1953-07-17-14). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-07-17-100/>
- Borren, I. & Helland, S. S. (2013). Intervensjoner for å dempe foreldrekonflikt - en kunnskapsoversikt. I. Nasjonalt folkehelseinstitutt.
- Bowen, G. A. (2009). Document Analysis as a Qualitative Research Method. *Qualitative research journal*, 9(2), 27-40. <https://doi.org/10.3316/QRJ0902027>
- Bowlby, J. (2005). *A secure base : clinical applications of attachment theory*. Routledge.
- Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology*, 3(2), 77-101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development : experiments by nature and design*. Harvard University Press.
- Brun, M., Toresen, G. & Steinrem, I. (2018). *Barnas barnevern : trygt, nyttig og samarbeidende for barn*. Universitetsforlaget.

- Creswell, J. W. (2018). *Qualitative inquiry & research design : choosing among five approaches* (4th , international student. utg.). Sage.
- Cummings, E. M., Koss, K. J. & Davies, P. T. (2015). Prospective Relations between Family Conflict and Adolescent Maladjustment: Security in the Family System as a Mediating Process. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 43(3), 503-515.
<https://doi.org/10.1007/s10802-014-9926-1>
- Ekeland, T.-J. (2004). *Konflikt og konfliktforståelse : for helse- og sosialarbeidere*. Gyldendal akademisk.
- Ekteskapsloven. (1993). *Lov om ekteskap* (LOV-1991-07-04-47). Lovdata.
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1991-07-04-47>
- El-Sheikh, M., Buckhalt, J. A., Mark Cummings, E. & Keller, P. (2007). Sleep disruptions and emotional insecurity are pathways of risk for children. *J Child Psychol Psychiatry*, 48(1), 88-96. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2006.01604.x>
- FNs konvensjon om barnets rettigheter. (1989). *Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett* (LOV-1999-05-21-30). Lovdata.
https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-05-21-30/bkn#KAPITTEL_bkn
- Grunnlova. (1814). *Kongeriket Noregs grunnlov* (LOV-1814-05-17). Lovdata.
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1814-05-17>
- Grønmo, S. (2016). *Samfunnsvitenskapelige metoder* (2. utg. utg.). Fagbokforl.
- Gulbrandsen, L. M. (2017). *Oppvekst og psykologisk utvikling* (2. utg. utg.). Universitetsforl.
- Halsa, A. & Aubert, A.-M. (2016). Forebyggende arbeid med barn når mor eller far har psykiske helseproblemer. *Fokus på familien*, (1), 67-88.
- Haugen, G. M., Marples, R., James, A. & Rantalaiho, M. (2010). The Voice of the Child in Family Mediation: Norway and England. *CHIL*, 18(3), 313-333.
<https://doi.org/10.1163/157181810X494173>

- Haugli, T. (2011). Bosted og samlet foreldrekontakt - betyr størst og mest det samme som best? *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål*, 9(1), 38-55. <https://doi.org/10.18261/ISSN0809-9553-2011-01-03>
- Havnen, K. J. S., Christiansen, Ø., Ljones, E. H., Lauritzen, C., Paulsen, V., Jarlby, F. & Vis, S. A. (2020). *Å medvirke når barnevernet undersøker. En studie av barn og foreldres medvirkning i barnevernets undersøkelsesarbeid* (9788293031727 8293031727). Regionalt kunnskapssenter for barn og unge, Nord (RKBU Nord), UiT - Norges arktiske universitet.
- Heggdalsvik, I. K. (2020). Fastlåste foreldrekonflikter. *Fokus på familien*, (2), 74-95. <https://doi.org/10.18261/issn.0807-7487-2020-02-02>
- Helland, M. S. & Borren, I. (2015). *Foreldrekonflikt: identifisering av konfliktnivåer, sentrale kjennetegn og risikofaktorer hos høykonfliktpar* (2015:3). Folkehelseintituttet. <https://www.fhi.no/publ/2015/foreldrekonflikt-identifisering-av/>
- Helland, M. S., Larsen, L., Lyngstad, T. H., Gähler, M. & Holt, T. (2020). Foreldrekonflikter: Mønstre innenfor og på tvers av familieform når familiesystemet utfordres. *Norsk sosiologisk tidsskrift*, 4(3), 131-150. <https://doi.org/10.18261/issn.2535-2512-2020-03-02>
- Helsedirektoratet. (2015). *Trivsel i skolen*. Helsedirektoratet.
- Humerfelt, K. (2014). Fra handlingslammelse til handlingskraft : å identifisere omsorgssituasjonen til barn som har foreldre med rus- og psykiske problemer.
- Isdal, P. (2018). *Meningen med volden* (2. utg. utg.). Kommuneforl.
- Jevne, K. S. & Ulvik, O. S. (2012). Grensearbeid: Barnevernets møte med foreldrekonfliktsaker. *Fontene forskning*.
- Jimenez-Garcia, P., Contreras, L. & Cano-Lozano, M. C. (2019). Types and intensity of postdivorce conflicts, the exercise of coparenting and its consequences on children.

Revista Iberoamericana De Psicologia Y Salud, 10(1), 48-63.

<https://doi.org/10.23923/j.rips.2019.01.025>

Johannessen, A. (2010). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode* (4. utg. utg.).
Abstrakt.

Kjøe, P., Madsen, O. J. & Tjersland, O. A. (2015). "Barnets beste" i mekling ved
samlivsbrudd. *"The best interest of the child" in custody mediation.*

Krumsvik, R. J. (2014). *Forskningsdesign og kvalitativ metode : ei innføring*. Fagbokforl.

Kvellido, Ø. (2015). *Barn i risiko : skadelige omsorgssituasjoner* (2. utg. utg.). Gyldendal
akademisk.

Landaasen, T. H. H. (2017). Barn ut av foreldrekonflikten.

https://bufdir.no/Familie/Sor/barn_ut_av_foreldrekonflikten/#:~:text=H%C3%B8yltt%20krangling%2C%20baksnaking%20av%20den,til%20%C3%A5%20v%C3%A6re%20i%20h%C3%B8ykonflikt.

Langford, M., Skivenes, M. & Søvig, K. H. (2019). *Children's Rights in Norway. An
Implementation Paradox?* Universitetsforlaget.

<https://doi.org/10.18261/9788215031415-2019>

Lock, A. (2014). *Sosial konstruksjonisme : teorier og tradisjoner*. Fagbokforl.

Lov om familievernkontorer. (1982). *Lov om familievernkontorer* (LOV-1997-06-19-62).

Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1997-06-19-62>

Malterud, K. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder for medisin og helsefag* (4. utg. utg.).
Universitetsforl.

Myrvoll, L. R., Lund, K. & Kufås, E. (2004). Foreldre med psykiske problemer. Om å styrke
muligheter for vekst og redusere belastninger for barn og ungdom. *Tidsskrift for
psykisk helsearbeid*, 1(3), 35-48.

- Nilsen, W., Skipstein, A. & Gustavson, K. B. (2012). Foreldrekonflikt, samlivsbrudd og mekling: konsekvenser for barn og unge. I. Nasjonalt folkehelseinstitutt Oslo.
- Nilssen, V. L. (2012). *Analyse i kvalitative studier : den skrivende forskeren*. Universitetsforl.
- Nordhelle, G. (2016). *Høykonflikt : utvidet forståelse og håndtering via mekling*. Universitetsforl.
- Nylund, A. (2016). Tilpasset mekling som konfliktløsningsmetode i konflikter om omsorgsorganisering. *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål*, 1(2), 106-124. <https://doi.org/10.18261/issn.0809-9553-2016-02-02>
- Prop. 133 L (2020-2021). *Lov om barnevern (barnevernsloven) og lov om endringer i barnevernloven*. Det kongelige barne- og familiedepartement.
- Rosser-Liminana, A., Suria-Martinez, R. & Perez, M. A. M. (2020). Children Exposed to Intimate Partner Violence: Association Among Battered Mothers' Parenting Competences and Children's Behavior. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(4), Artikkel 1134. <https://doi.org/10.3390/ijerph17041134>
- Rød, P. A., Ekeland, T.-J. & Thuen, F. (2008). Barns erfaringer med konfliktfylte samlivsbrudd: Problemforståelse og følelsesmessige reaksjoner. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 45(5), 555-562.
- Rørvik, A. (2017). Barn i skyggen av foreldrenes vansker - utfordringer for hjelperne. *Fokus på familien*, (3), 186-204. <https://doi.org/10.18261/issn.0807-7487-2017-03-03>
- Skjørten, K. (2021). Foreldretvister for lagmannsrettene - fordeling av barn mellom mor og far. *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål*, 19(2), 95-114. <https://doi.org/10.18261/issn.0809-9553-2021-02-02>
- Skjørten, K. & Sandberg, K. (2019). Children's Participation in Family Law Proceedings. I M. Langford, M. Skivenes & K. H. Søvig (Red.), *Children's Rights in Norway. An*

Implementation Paradox? (s. 300-329). Universitetsforlaget.

<https://doi.org/10.18261/9788215031415-2019>

Statistisk sentralbyrå. (2020a). 10936: *Avsluttede meklinger og deltakere, etter årsak til mekling, statistikkvariabel og år.*

Statistisk sentralbyrå. (2020b). 10937: *Tidsbruk i avsluttede meklinger, etter årsak til mekling, statistikkvariabel og år.*

Statistisk sentralbyrå. (2021a). 05703: *Barn som opplevde skilsmisse, etter statistikkvariabel og år* [Statistikk].

Statistisk sentralbyrå. (2021b). 05709: *Barn som opplevde separasjon. Separasjoner mellom ulike kjønn 1999 - 2021* [Statistikk].

Stokkebekk, J. K., Iversen, A. C., Hollekim, R. & Ness, O. (2019). “Keeping balance”, “Keeping distance” and “Keeping on with life”: Child positions in divorced families with prolonged conflicts.

<https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2019.04.021>

Strandbu, A., Mikkelsen, R. L., Thørnblad, R. & Flåm, A. M. (2019). Høring av barn i meklingsprosessen: en utforskning av meklers dilemmaer. *Fokus på familien*, 47(4), 327-344. <https://doi.org/10.18261/issn.0807-7487-2019-04-06>

Strandbu, A., Thørnblad, R. & Handegård, B. H. (2016). Involvering av barn i foreldremekling - Barns erfaringer fra meklinger ved varierende konfliktnivå og problembelastning. *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål*, 14(4), 360-385. <https://doi.org/10.18261/issn.0809-9553-2016-04-04>

Størksen, I., Thorsen, A. A., Øverland, K. & Brown, S. R. (2012). Experiences of daycare children of divorce. *Early child development and care*, 182(7), 807-825.

<https://doi.org/10.1080/03004430.2011.585238>

Sunde, D. H., Larsen, L. P. N. & Helland, M. S. (2021). Barns stemme ved samlivsbrudd: En kvantitativ studie av barns meninger om egen livssituasjon etter samlivsbrudd.

Thomassen, M. (2006). *Vitenskap, kunnskap og praksis : innføring i vitenskapsfilosofi for helse- og sosialfag*. Gyldendal akademisk.

Tjora, A. H. (2018). *Viten skapt : kvalitativ analyse og teoriutvikling*. Cappelen Damm akademisk.

Troxel, W. M. & Matthews, K. A. (2004). What Are the Costs of Marital Conflict and Dissolution to Children's Physical Health? *Clin Child Fam Psychol Rev*, 7(1), 29-57.
<https://doi.org/10.1023/B:CCFP.0000020191.73542.b0>

Ådnanes, M., Jensberg, H., Rantalaiho, M., Husum, T. L. & D. Haugen, G. M. (2011). Hva karakteriserer vanskelige saker i foreldremekling, og er meklingsordningen godt nok tilpasset? Resultater fra evaluering av mekling etter ekteskapslov og barnelov. *Fokus på familien*, 40(2), 86-115.

Øverlien, C. (2018). *Vold i hjemmet : barns strategier*. Kopinor.

Vedlegg 1: Lagmannsrettens dommer

LB-2021-9842

LB-2020-103371

LB-2021-21860

LB-2019-102509

LB-2019-44214

LB-2019-84103

LB-2019-82488

LB-2019-80582

LB-2018-190484

LB-2018-151792

LB-2019-23304

LB-2018-82825

LB-2021-56377

LH-2021-114869

LG-2021-105691